

شهرسازی، طراحی شهری، برنامه ریزی شهری در یک نگاه

معرف: صفرزاده، ایوب

اطلاع رسانی و کتابداری :: کتاب ماه هنر :: خرداد 1391 - شماره 165

از 50 تا 65

آدرس ثابت : <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/997287>

دانلود شده توسط : maryam golmohammadi

تاریخ دانلود : 1393/08/04 10:30:27

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

پایگاه مجلات تخصصی نور

www.noormags.ir

در یک نگاه

شهرسازی،

طراحی شهری،

برنامه ریزی شهری

ایوب صفرزاده

اجرائی سیریانی، اساس تحقیقات او را شکل داده است. سیریانی با کار بر روی فضا، نمایش توانایی معماری را در انتقال احساس و برانگیختن روح انسان نیز هدف‌گذاری کرده است. می‌توان گفت اثر حاضر کوششی است در معرفی آثار هنری سیریانی که لوچانا میوتو به خوبی از عهده‌ی آن برآمده است. کتاب با یک پیش‌گفتار و با عناوین هنری ادوارد سیریانی، طرح‌ها و پروژه‌های اجرایی، بیوگرافی، و فهرست طرح‌ها و پروژه‌های اجرایی به چاپ رسیده است.

- عزیزی، محمدمهدی. تراکم در شهرسازی: اصول و معیارهای تعیین تراکم شهری، دانشگاه تهران، ۱۳۸۳.

توسعه‌ی فزاینده‌ی شهرها و نیاز به راهکارهای مناسب برای مقابله با بحران‌های اجتماعی ناشی از این روند، مسئولان را به چاره‌اندیشی برای ساماندهی امور اجتماعی در تقابل با پدیده‌های متأثر از سیاست‌های شهرسازی سوق داده است. ابتدا مسئله‌ی گسترش شهری و تراکم مطرح شده و آن گاه تراکم و جایگاه آن در شهرسازی مورد بررسی قرار می‌گیرد. نگاهی به چالش‌ها و راهبردهای بین‌المللی در تعیین تراکم شهری و رویکردهای اساسی در تعیین تراکم شهری موضوعات بعدی مورد بحث این کتاب است. آن گاه به ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگ، زیست‌محیطی و کالبدی - فضایی تراکم شهری مورد بررسی قرار گرفته است.

کمتز پژوهشی بدون تکیه بر منابع و آثار پیش‌نگاشته در آن زمینه صورت می‌گیرد. بنابراین هر پژوهشگری برای سامان دهی به پژوهش خود نیاز به مطالعه آثار مربوط به موضوع مورد نظر دارد. مجموعه حاضر تلاشی است در معرفی توصیفی تعدادی از کتاب‌های چاپ شده در حوزه شهرسازی، طراحی شهری و برنامه ریزی شهری.

- میوتو، لوچانا. هنری ا. سیریانی. بریدگی‌های شهری و فضاهای ممتد نخواستار، ترجمه حسین ماهوتی‌پور، نشر امین دژ، ۱۳۸۱.

به باور سیریانی معماری در طبیعت، مولد آرامش است و نمی‌تواند مهمل باشد و حضور یا عدم حضور روشنایی و مسیرهای دسترسی، از عوامل مهم آن است. وی در عرصه معماری آزاده، تفکر قالبی را به کنار زده و بیش از آن که خود را در چارچوب جنبش معماری، با تعاریف تکراری، محدود کند، در راستای خلاقیت حرکت می‌کند. زیرا به نوآوری می‌اندیشد و به طور خلاصه معماری پویا است که از سهل‌انگاری و تسلیم فاصله گرفته است.

دانش کاربرد درست رنگ‌ها، به میزان مکفی، در میان معماران امری نادرست است که سیریانی برخلاف دیگران به خوبی به آن واقف است. موضوع خانه‌های مسکونی در همه‌ی پروژه‌های

– فلامکی، محمدمنصور. باز زنده‌سازی بناها و

شهرهای تاریخی، دانشگاه تهران، ۱۳۸۳.

بازشناسی معماری‌های قدیمی، علاوه بر اینکه گشاینده‌ی مسائل متعددی در فرهنگ معماری سرزمین‌ها می‌باشد، پایه لازم و از مصالح غیرقابل تعویض نظریه‌ای است که مبنای روش باززنده‌سازی، روش بررسی بناهای فرسوده برای باز زنده‌سازی، مباحث هنری معماری و ساختمانی، مرمت شهری، مراحل رشد و توسعه‌ی مراکز مسکونی، عوامل فرسودگی و تخریب شهرهای تاریخی، شناخت بافت‌های شهرهای تاریخی، انواع طرح‌های باززنده‌سازی و نگهداری، مفاهیم مرمت معماری، پیوندها و بازتاب‌های مربوطه ارائه شده است.

– مزینی، منوچهر. مقالاتی در باب شهر و شهرسازی،

دانشگاه تهران، ۱۳۸۵.

کتاب شامل ده مقاله است که در چهار بخش گنجانده شده است و دربردارنده‌ی مقالاتی با موضوعات اساسی مرتبط با پایه‌های زندگی شهری و اصول شهرسازی است. بخش نخست اثر تأثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی بر شهر و شهرنشینی را بررسی می‌کند. بخش دوم برخی ملاحظات انتقادی درباره‌ی اصول شهری را بازبینی می‌نماید. بررسی فرم توسعه‌ی شهرها و چند پیشنهاد درباره‌ی بافت آنها در بخش سوم قرار دارد و در نهایت اندیشه‌های تازه، درباره‌ی طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی شهری بخش چهارم کتاب را به خود اختصاص داده است.

– تیبالدز، فرانسیس. شهرهای انسان محور:

بهبود محیط شهری در شهرهای بزرگ و کوچک،

ترجمه حسن علی لقایی، فیروزه جدلی، دانشگاه تهران،

۱۳۸۵

مباحث توسعه‌ی پایدار، زمانی محور تمامی مجامع علمی بوده است. اهمیت کتاب مبتنی بر دو نکته است: نخست اینکه بیانی از نیاز جسمانی و دلبستگی به تاریخ و هویت شهرها و محلات آن است. دوم مطرح کردن مفاهیم به صورت ساده و کاربردی. به طور خلاصه می‌توان تأکید کرد که هدف این کتاب، قابل استفاده ساختن فضای شهری برای همگان به عنوان حقی است که باید راه‌های رسیدن به آن را بیابیم و راهکارهای عملی برای ارزش‌گذاری فضا پیدا کنیم. از جمله مباحث کتاب می‌توان به: «تنزل کیفیت عرصه عمومی، نقش پراهمیت مکان، درس‌ها و یافته‌ها از گذشته، تنوع بخشی استفاده‌ها و فعالیت‌ها، مقیاس انسانی، آزادی در حرکت پیاده و... اشاره نمود.

– حبیبی، کیومرث و ابوالفضل مشکینی. بهسازی و

نوسازی بافت‌های کهن شهری، تهران: انتخاب، ۱۳۸۶

مبانی نظری طرح‌های شهری در ایران بیشتر برخاسته از مصوبات شورای عالی شهرسازی و معماری ایران و نیز مبتنی بر قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی است اما دیدگاه‌های نظری آن از جریان‌های توسعه‌ی شهری در سطح جهانی سرچشمه می‌گیرد. وقوع جریان توسعه‌ی شهرنشینی در ایران با یک

قرن تأخیر نسبت به جوامع صنعتی منجر به شکل‌گرفتن تجمعات عظیم انسانی و اسکان در مجموعه‌های بی‌انتظام شهری شده است. ناکارآمدی طرح‌های توسعه‌ی شهری در دو دهه‌ی اخیر، شهرسازی کشور را با بحران مواجه کرده، از این رو وزارت مسکن و شهرسازی کمیته‌ای برای بازنگری در ساختار قوانین و مقررات شهرسازی و شرح خدمات تهیه‌ی طرح‌های شهری تشکیل داد که حاصل بازنگری در شرح خدمات طرح‌های جامع و عرضه‌ی رویکردی جدید به طرح‌های توسعه‌ی شهری و منطقه‌ای است و با هدف یاری رساندن به برنامه‌ریزان و طراحان شهری، طی فرآیند برنامه‌ریزی طراحی و اجرا نیز دستیابی به سامانه‌ی بهینه‌ای از فضاها و مکان‌های شهری تهیه شده است.

– حبیبی، سیدمحسن و ملیحه مقصودی، مرمت شهری،

مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ سوم،

۱۳۸۶

همان‌گونه که کتاب به آن اشاره می‌کند مرمت شهری امروزه مفهوم بازگشت به خانه را مطرح می‌کند. در این مفهوم خانه نه یک مکان، شهر، بنا، بلکه در معنای به یاد آوردن، به حال درآوردن و در حال زندگی کردن منظور شده است. بازگشت به خانه، بازگشت به خویشتن خویش است، بدون آن که غم دوری در آن نهفته شده باشد. این بازگشت، بازگشتی به خویش است برای حرکت به سوی آینده. در این آینده حیات شهری با حیات مدنی آمیخته شده و شهروند چون عضو و عنصری بویا و فعال در تمامی امور مربوط به خود و شهر مشارکت می‌کند و درس‌نوشته‌ش سهیم می‌شود. بنابراین با کتاب موافقیم که مرمت شهری امری است که مداخله و اقدام شهروند در آن امکان‌پذیر بوده و قصد آن دارد تا شهریت از دست رفته را در شهر فراصنعتی، در شهر جاده‌های شهری و بزرگراه‌ها به آن بازگرداند و مفهوم شهر را در نواندیشی و نوگرایی و نوپردازی و نوسازی (مدرنیسم) حیاتی دوباره ببخشد و شهری برای انسان شهروند و نه بر او را تدارک ببیند. کتاب در هفت فصل ارائه شده است: تعاریف و واژگان، نظریه‌پردازان جهانی در مرمت شهری، تجربیات جهانی مرمت شهری، منشورها و قطعنامه‌ها و مصوبات جهانی مرمت شهری، روش‌ها و انواع مداخله از منظر مرمت شهری، اصول و سیاست‌ها و دستورالعمل‌های پیشنهادی مرمت شهری، و فهرست منابع و مآخذ. هم‌چنین کتاب شامل فهرست جداول و نمودارها است.

– شیعه، اسماعیل. مقدمه‌ای بر مبانی برنامه‌ریزی

شهری، دانشگاه علم و صنعت ایران، ۱۳۸۶

برنامه‌ریزی شهری رشته‌ای مستقل به شمار می‌رود اما در عین حال با رشته‌های مختلف علمی در ارتباط بوده و از آنها بهره می‌گیرد. می‌توان گفت برنامه‌ریزی شهری یک سیستم متشکل از اجزایی است که با یکدیگر در ارتباطند، تداخل دارند و بر هم همپوشانی و تأثیر گذارند ولی در کل صورت واحدی پیدا می‌کنند. بی‌تردید برنامه‌ریزی شهری به ویژه پس از انقلاب صنعتی و دهه‌های اخیر در رابطه با توسعه‌ی شهرها، افزایش جمعیت و تأثیر ماشین‌سازیم بر حیات شهرها

و ساکنان آنها جایگاه مهم‌تری می‌یابد. تأثیر متقابل شهرها و محیط منطقه‌ای و نواحی پیرامون نظام شهرنشینی را با بحران و ابهامی در آینده روبه‌رو می‌سازد. کتاب هدف خود را بیشتر معرفی و ارائه اصول مقدماتی برنامه‌ریزی شهری دانسته و ضمن معرفی این اصول، روابط عناصر مختلف مؤثر در آن را مورد توجه قرار داده و روند مطالعاتی، تعاریف و اصطلاحات و ارتباطات آن را به مثابه زمینه‌هایی برای شروع مراحل بعدی تحقیق در نظر می‌گیرد. نویسنده در تدوین کتاب علاوه بر منابع داخلی و خارجی، از پژوهش‌ها و تجربیات شخصی استفاده کرده و موضوعات طرح شده و تجزیه و تحلیل آنها به گونه‌ای بوده است که اساس محتوایی درس «مبانی برنامه‌ریزی مجتمع‌های زیستی» در دانشکده‌های معماری و قسمت شهرسازی درس «مبانی معماری و شهرسازی» در دانشکده‌های عمران را پوشانند. کتاب در ده بخش ارائه گردیده است: بخش یکم: مفهوم شهر و شهرسازی، بخش دوم: تحولات شهرنشینی، بخش سوم: تحولات شهرسازی، بخش چهارم: برنامه‌ریزی و انواع آن، بخش پنجم: روش مطالعه وضع موجود شهر، بخش ششم: ارائه طرح‌ها و راه‌حل‌ها، بخش هفتم: الگوی برنامه‌ریزی و جایگزینی نیازمندی‌های شهری، بخش هشتم: ضوابط توسعه زمین و تأسیسات زیربنایی، بخش نهم: تأثیر عوامل اجتماعی و اقتصادی و طبیعی در طرح‌های شهرسازی، بخش دهم: نواحی مسکونی.

– شیعه، اسماعیل با شهر و منطقه در ایران، دانشگاه

علم و صنعت ایران، ۱۳۸۶

کتاب «با شهر و منطقه در ایران» را می‌توان نوعی تلاش در تبیین مرحله‌ی شناخت دانست. این عنوان نیز همان‌گونه که در معرفی کتاب آمده است از آن رو انتخاب شده که در پیوند با مسایل، طراحی و برنامه‌ریزی شهری را با تعمق بیشتری در شناخت زمینه‌ها و ویژگی‌های محیطی همراه کند. می‌دانیم که مسائل موجود شهرسازی کشور، وجوه مشترکی در چارچوب زمینه‌های مطرح شده دارد و همین وجوه مشترک می‌باشد که بر آشنایی بیشتر با شهر و منطقه در ایران تأکید می‌کند. وجه مشترک مطالب کتاب را می‌توان آن چیزی دانست که در شرایط محیطی ایران و تمدن آن جلوه‌گر است در مقابل آن چیزی که در ساختار شهری و منطقه‌ای کشور در یک سده‌ی گذشته و چند دهه‌ی اخیر اتفاق افتاده است. بنابراین ارتباط موارد فوق با شرایط و امکانات محیطی در مفهوم عام را می‌توان به مثابه تکمله‌ای بر آن چیزی دانست که می‌بایست همگام با پیشرفت علم و دانش در شهرها و مناطق ایران صورت گیرد، و نقطه تمرکز کتاب نیز همین است. کتاب در شش فصل به مسایل اساسی برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای ایران پرداخته است. نویسنده با تجزیه و تحلیل وضع موجود و توجه به کیفیت طراحی‌ها و برنامه‌ریزی‌ها، هر فصل را شکل داده است. کتاب مطالب فرعی درس‌های گرایش‌های کارشناسی ارشد شهرسازی را دربر می‌گیرد و حتی دانشجویان مرتبط با شهرسازی از جمله معماری، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، عمران، جغرافیای شهری و ناحیه‌ای و برنامه‌ریزی اجتماعی را نیز مطرح می‌کند. فصل‌های کتاب عبارتند از: محیط ایران و برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، برنامه‌ریزی مراکز زیستی ایران بر مبنای بوم ساخت‌های طبیعی و

انسانی، درآمدی بر ضوابط برنامه‌ریزی مسکن در شهرها و مناطق ایران، تأملی در برنامه‌ریزی‌های شهری و منطقه‌ای در ایران، مروری بر سوابق تاریخی شهرسازی و عمران منطقه‌ای در ایران و بحث‌هایی در مسایل شهرسازی.

– جیکوبز، جین. مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی، ترجمه‌ی حمیدرضا پارسی، آرزو افلاطونی، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۸۶

کتاب «مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی» در چهار بخش و ۲۲ فصل ارائه شده است:

بخش اول – ماهیت ویژه شهرها/ کاربرد پیاده‌راه‌ها: ایمنی، کاربرد پیاده‌راه‌ها: ارتباط، کاربرده پیاده راه‌ها: همانندسازی کودکان، کاربردهای پارک‌های محله‌ای، کاربردهای محلات شهری.

بخش دوم – شرایط تنوع شهر/ خالقان تنوع، ضرورت اختلاط کاربردهای اصلی، ضرورت بلوک‌های کوچک، ضرورت ساختمان‌های سالخورده، ضرورت تمرکز، اسطوره‌هایی درباره تنوع.

بخش سوم – نیروهای زوال و تجدید حیات/ خود و رنگری تنوع، آفت خلاءهای مرزی، زاغه‌زدایی و زاغه‌سازی پول تدریجی و پول شتابان.

بخش چهارم – تاکتیک‌های متفاوت/ یارانه‌ای کردن مسکن، فرسایش شهرها یا تجدید اتومبیل‌ها، نظم بصری: محدودیت‌ها و امکانات آن، نجات پروژه‌ها، مدیریت و برنامه‌ریزی مناطق، نوع مسئله شهر.

کتاب حاضر که می‌تواند مورد استفاده دانشجویان برنامه‌ریزی و طراحی شهری، جامعه‌شناسی شهری، جغرافیای شهری، معماری و دست‌اندرکاران امور شهری به‌خصوص نوسازی شهری قرار گیرد، مهم‌ترین اثر جیکوبز می‌باشد که می‌توان آن را نیمی ادبی، نیمی روزنامه‌نگارانه، نیمی شهرسازانه و نیمی جامعه‌شناسانه دانست. اندیشه‌های مؤلف در کتاب به گونه‌ای است که متفکران شهرسازی و معماری در رویکردشان به مردم، محیط‌های عاطفی محله‌ها و جریان فرهنگ‌پذیری کودکان و جوانان در عرصه‌ی قلمرو عمومی، تا امروز از او تأثیر گرفته‌اند. کتاب حاصل زندگی جست‌وجوگر، روش مشاهده‌ی عینی و احساس قوی او نسبت به زندگی روزمره مردم و فعالیت اجتماعی او می‌باشد. کتاب و شیوه‌ی زندگی مولف با مبارزه همه‌گیر شده‌ی آمریکاییان در دهه‌ی ۶۰ پیوند داشت و بر روند طرح‌ها و برنامه‌های شهری آن سال‌ها نیز مؤثر بود. ضرورت چاپ این کتاب همان طور که مترجمان اشاره می‌کنند از یک سو آشنا کردن دانشجویان و علاقه‌مندان مباحث نظری شهرسازی در ایران با یکی از اساسی‌ترین کتاب‌های کلاسیک ادبیات شهرسازی جهان و از سوی دیگر آشنایی مسؤولان و دست‌اندرکاران حرفه‌ی شهرسازی با تجربه‌ی نوسازی شهری مدرنیستی در شهرهای آمریکایی است. این موضوع به خصوص امروزه که موضوع بافت‌های فرسوده‌ی شهرها با نیروی دو چندان مورد توجه است، اهمیت دارد. متن کتاب بر حسب دو زمینه قابل تفسیر است: ابتدا بستر تاریخی و اجتماعی دوران خلق اثر و چگونگی تعامل خالق اثر در زندگی اجتماعی و فعالیت نظری

در شرایط معین که به خلق اثر انجامیده است و دوم محتوای کتاب به لحاظ مسئله‌گزینی، مدل تحلیلی، روش‌شناسی، یافته‌ها، راه‌ها و شیوه‌ی نگارش است. بستر عینی و ذهنی ایجاد اثری به نام «مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی» را می‌توان از چهار زاویه بررسی کرد: به لحاظ اقتصادی و

بر حسب مؤلفه‌های رشد شتابان سرمایه‌داری دولتی و انحصاری شدن اقتصاد، گذار از اقتصاد لیبرال به اقتصاد انحصاری دولتی و هم‌پیوندی با بخش خصوصی عظیم و قدرتمند، به لحاظ سیاسی و حقوقی، به لحاظ اجتماعی و بر حسب مؤلفه‌های توسعه‌ی فقر و بی‌خانمانی، بی‌کاری و امنیت و ایمنی و... و به لحاظ شرایط خانوادگی مؤلف.

– کامروا، سید محمد علی. مقدمه‌ای بر شهرسازی معاصر ایران (۱۳۴۲ – ۱۳۸۲)، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۶

در کتاب وقایع چهل سال شهرسازی معاصر ایران، شامل دوره‌ی پانزده ساله‌ی ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۷ قبل از انقلاب اسلامی، و دوره‌ی بیست ساله‌ی ۱۳۵۷ تا ۱۳۷۷ بعد از انقلاب اسلامی، بررسی شده است. در دوره‌ی پانزده ساله شامل سه دوره پنج ساله، نقاط عطف تاریخی نهضت ۱۵ خرداد ۱۳۴۱ و تغییرات عمیق سیاسی و اجتماعی ناشی از آن که به تأسیس وزارت آبادانی و مسکن انجامید، چهار برابر شدن قیمت نفت در سال ۱۳۵۲ و در نهایت انقلاب اسلامی در بهمن ۱۳۵۷ است.

در بررسی ۲۰ ساله‌ی تحولات شهرسازی معاصر ایران (۸۲ – ۱۳۵۷) مؤلف به چهار دوره‌ی ۵ ساله پرداخته است، شامل: انقلاب اسلامی در بهمن ۱۳۵۷ که شاهد جنگ تحمیلی و نتایج آن هستیم از جمله بازپس‌گیری خرمشهر، دوره دوم ۶۷ – ۱۳۶۲ با اجرای قانون اراضی شهر شروع می‌شود و شاهد استمرار دفاع مقدس ملت ایران و سرانجام قطعه‌نامه ۵۹۸ شورای امنیت و پذیرش آتش بس و پایان جنگ است. دوره سوم که با رحلت حضرت امام خمینی (ره) و تغییر رهبری کشور آغاز می‌شود دوره‌ی بازسازی مناطق جنگ‌زده و اجرای اولین برنامه ۵ ساله‌ی توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی کشور است. دوره‌ی چهارم از ۱۳۷۲ تا ۷۷ دوره‌ی اجرای برنامه دوم توسعه‌ی اقتصادی کشور و تعمیم بازسازی مناطق جنگ‌زده به نوسازی اقتصادی همه‌ی کشور به عنوان دوره‌ی سازندگی است. سال ۱۳۷۷ پایان ۵ ساله‌ی چهارم استقرار واقعی مدیریت شهری تحت عنوان شوراهای اسلامی شهرها است.

مؤلف در این کتاب به بررسی تحولات سیستم شهر قبل از انقلاب اسلامی به صورت دوره‌های زمانی ۵ ساله تا ۱۳۵۷ پرداخته است. به نظر وی در دوران پس از انقلاب اسلامی، علاوه بر تغییر و تحول در زمینه سیستم، شاهد تحولات اساسی در ساختار سیستم و ارزش‌ها و گرایش‌های جامعه و در نتیجه رفتار سیستم هستیم. بنابراین برای دستیابی به رهیافت‌های مشخص، بررسی تحولات این دوره به صورت موضوعی بر بررسی دوره‌ی و زمانی ارجحیت دارد. مؤلف به گونه‌ای مسؤول اجرایی دیروز را مورد بررسی و نقد قرار داده است.

او برای نقد خود به دوران انقلاب اسلامی بسنده نکرده و سعی کرده که شهر کنونی، نتیجه‌ی برنامه‌ریزی‌های دهه‌ی چهل را با نگاهی عمل‌گرایانه مورد کاوش قرار دهد.

– نقی زاده، محمد. ادراک زیبایی و هویت شهر در پرتو تفکر اسلامی، شهرداری اصفهان (معاونت شهرسازی و معماری)، ۱۳۸۶

مکتوب حاضر بر آن است تا موضوعاتی را در باب رابطه هویت و زیبایی شهر و ادراک آنها از سوی انسان (اعم از اهل شهر و بیگانگان) مطرح نماید، تا فتح بایی شود برای پرداختن به این موضوعات و سایر موضوعات مرتبط با آنها از سوی علما و محققان و هنرمندان، به ویژه در مجامع آموزشی و حرفه‌ای که ۱. بیشترین انتقاد را از وضع موجود ابراز می‌دارند. ۲. بیشترین نقش را در ایجاد وضع حاضر ایفا می‌کنند و ۳. تنها این گروه هستند که با تمهیدات و تدبیرهایی می‌توانند این وضعیت را به سمت اصلاح و ارتقای کیفیت هدایت کنند، یا (خدای ناکرده) آن را از آنچه هست بدتر نمایند. کتاب در یک مقدمه و مؤخره و ده فصل ارائه شده است. در فصل اول که به «مقدمات، کلیات و تعاریف» پرداخته، ابتدا با توضیح برخی انگیزه‌های نگارش کتاب تلاش شده تا تعریفی دلخواه از بعضی تعبیر و اصطلاحات برای امکان مفاهمه با مخاطب ارایه شود. کلیاتی در باب ادراک که در این فصل به همه یا بیشتر موضوعات مرتبط با ادراک اشاره‌هایی می‌شود تا با ایجاد امکان ادامه‌ی بحث، زمینه‌های مرتبط به جویندگان و طالبان شرح بیشتر، معرفی شوند. در فصل «ادراک حسی و نقش آن در فرآیند

ادراک محیط» نویسنده با توجه به اهمیت دادن صاحب‌نظران به حواس انسان به عنوان ابزار اولیه گرفتن اطلاعات از محیط) به تبیین ادراک حسی و نقش آن در ادراک محیط پرداخته‌اند. به عبارتی هدف اصلی از وارد شدن به مباحث این فصل، نقش ادراک حسی در ظهور سایر مراتب ادراک برشمرده شده است. «نقش حس بینایی در ادراک محیط» فصل چهارم کتاب را به خود اختصاص می‌دهد که به معروف‌ترین آراء در مورد جایگاه حس بینایی برای ادراک محیط و ویژگی‌های آن به ویژه ادراک هویت و زیبایی محیط و فضای زندگی انسان، اشاره شده است. سپس مفهوم و جایگاه فضای شهری در شهرها و فرهنگ ایرانی در فصل پنجم مورد توجه قرار گرفته و در جهت ایجاد آمادگی برای ورود به بحث زیبایی و هویت تلاش بر آن است تا بازه‌های فضای شهری در شهرها و فرهنگ ایرانی معرفی و روشن شود. فصل ششم به روند دگرگونی ویژگی‌های میدان در شهرهای ایرانی پرداخته و نویسنده بر این باور است که در دوران معاصر، در پی ارتباط با غرب و نفوذ روش‌های زیست بیگانه، توسعه و پیشرفت فناوری و ورود آرا و نظریه‌های شهرسازی و هنری و زیبایی‌شناسی، فضاهای شهرهای ایرانی نیز تحت تأثیر قرار گرفته و دچار دگرگونی و استحاله‌ی هویتی و زیباشناختی شده‌اند و مبحث حاضر نیز به این روند دگرگونی می‌پردازد. «انسان و زیبایی شهر» و «انسان و هویت شهر» دو فصل بعدی کتاب را شکل داده‌اند. ابتدا پس از تبیین و معرفی برخی ویژگی‌های اصلی زیبایی که از جهان‌بینی اسلامی و فرهنگ ایرانی استخراج شده‌اند، به تعریف شهر زیبا و جلوه‌های زیبایی در شهر می‌پردازد. سپس با توجه

به جایگاه و گستردگی مراتب و ویژگی‌های آن به انسان، هویت و شهر پرداخته می‌شود تا نتایج آن بتواند محقق را در شناخت مراتب هویت و به ویژه تشخیص تجلیات آنها در شهر یاری رساند. در دو فصل نهم و دهم نیز به «پیدایش نقش جهان: جلوه‌ای زیبا، از هویت تمدن ایرانی» و «ریشه اصطلاحات رایج در حوزه شهرسازی و معماری در فرهنگ ایرانی» مورد توجه قرار گرفته است.

بهزادفر، مصطفی. هویت شهر، نگاهی به هویت شهر

تهران، نشر شهر، ۱۳۸۶

امروزه رسانه‌ها و مجامع علمی تمایل زیادی در استفاده و کاربرد اصطلاح هویت دارند. اینکه این واژه در مورد موضوع فاقد شعور تا چه حد می‌تواند به واقع باشد بی‌تردید نیازمند درکی مشترک است. اگر تاریخ تهران به چند دوره تقسیم شود هویت هر دوره را خصوصیات و امتیازهای آن دوره نسبت به دوره‌ی قبل معین می‌کند. اما باید دید تحولات در هر دوره چگونه بوده و چه عرصه‌هایی بیشتر تحت تأثیر عصر صنعت، انقلاب اسلامی و عصر انفجار اطلاعات قرار داشته‌اند؟

موضوعاتی همچون مرزبندی‌های طبیعی، ساختارها و کالبدهای ساخت بشر، معماری کالبدهای آموزش قدیم و جدید، ترکیب اقوام و خرده‌فرهنگ‌ها، اخلاق شهرنشینی و شهروندی، نظام سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، حوادث تاریخی و... موضوعاتی هستند که بررسی تطبیقی آنها در دوره‌های مختلف باعث شناختن وجوه تمایز هر دوره‌ی تاریخی از دوره‌ی دیگر و شفاف شدن هر چه بیشتر هویت تهران در هر دوره خواهد شد. کتاب برای بیان مفهوم هویت و چگونگی جست و جو در هویت تهران این مباحث را مورد توجه قرار داده است. در نگاه کلی مؤلف ابتدا در فصل نخست در پی واژگانی تعاریف و مفاهیم بوده و با شهر چندان کاری ندارد. وی آن گاه به رابطه‌ی هویت و شهر پرداخته و علت این امر، یعنی پرداختن به شهر، از زاویه‌ی هویت بازمنون شده است. به نظر می‌رسد نویسنده در فصل سوم گریزی را برگزیده تا حدودی از دایره‌ی متعارف تبیینات علمی فاصله گیرد. بنابراین، با تکیه بر منابع موجود، به بحران هویت، تحجر هویت، مدرنیته، هویت تهران و موضوعاتی مشابه پرداخته می‌شود. سپس با نگاه به فصل پیشین، مؤلف تلاش می‌کند با روش‌های پژوهشگری علمی نحوه‌ی شناخت هویت شهرها و با تکیه بر سه مؤلفه‌ی اساسی شناخت هویت شهر که مؤلفه‌های طبیعی، انسانی و مصنوع را دربر می‌گیرد، چارچوبی برای هویت‌شناسی به دست دهد. آن گاه جست و جوی عناصر هویتی و صفات هویتی تهران براساس سه مؤلفه‌ی طبیعی، انسانی ساخت، انسانی مورد توجه قرار می‌گیرد. به دیگر سخن مؤلف ما را در این فصل به درک صفات هویتی و تهران بودن تهران فرا می‌خواند. نویسنده قصد دارد به ما بگوید آنچه درباره‌ی تهران گفته می‌شود، همان هویت تهران است و طبیعت تهران بیان‌کننده‌ی عناصر هویتی مشخص است. در واقع صفات هویتی انسان ساخت شهر تهران بر صفات هویتی طبیعی تهران مستقر است و لایه‌ای را به وجود می‌آورد که ساختار و سازمان فضایی این شهر را در

تصویر ذهنی مردم بازمی‌تاباند. فصل‌های کتاب: تعاریف و مفاهیم، هویت و شهر، بحران هویت شهری، مؤلفه‌های هویت، هویت تهران (مؤلفه‌های طبیعی، مؤلفه‌های مصنوع، مؤلفه‌های انسانی شهر تهران)

توسلی، محمود و ناصر بنیادی. طراحی فضای شهری فضاهای شهری و جایگاه آنها در زندگی و سیمای شهری، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری

ایران، انتشارات شهیدی، ۱۳۸۶

کتاب که به فضاهای شهری و جایگاه آنها در زندگی و سیمای شهری می‌پردازد در دو بخش و پنج فصل ارائه شده است: مقدمه، معرفی، پیشگفتار اهمیت موضوع و مشکلات بررسی در شرایط ایران، موارد مطالعه.

ابتدا در مورد مسئله‌ی آموزشی در ایران و اهمیت این موضوع در دانشگاه‌ها و دانشجویان ایرانی صحبت می‌شود. فصول بعدی به شناخت فضاهای شهری (خیابان و میدان) با ذکر نمونه می‌پردازد. در کل برای پی بردن به معنی و مفهوم فضای شهر، مقدمات آموزش و ادراک و ساخت فضائی شهر مورد بحث قرار می‌گیرد. در ادامه این سوال مطرح می‌شود که چگونه می‌توان به ساخت شهر چهره‌ای انسانی‌تر بخشید؟ نویسندگان تنها راه چاره را بازگشت به گذشته و تاریخ شهر می‌دانند و سپس مسئله‌ی آموزش در ایران، کمبود فضاهای شهری مطلوب و مشکلات آن را مطرح می‌شود. سپس به اهمیت تاریخ معماری و شهرسازی در جهان و معماری آرام و نجیب ایران پرداخته شده و در مورد میدان و خیابان، دو عنصر اصلی، توضیحاتی همراه با چند نمونه (یزد، شیراز، نائین) بیان می‌شود. به نظر نگارندگان میدان، از قدیم تا کنون نقش جمع کردن خانه‌ها یا عناصر شهری و محله‌ای را داشته و همین جمع شدن و گردآمدن عناصر حول یک فضا میدان را ایجاد می‌کند. سپس به تقسیم بندی میدان از دیدگاه‌های مختلف می‌پردازند. در ادامه، به مفهوم طراحی شهری، مقیاس و جهت گیری‌های آن اشاره و حوزه‌ی وظایف طراحی شهری مشخص می‌شود، در فصل دوم (کل و جز) ویژگی اساسی محصول فعالیت طراحی شهری که در نهایت به صورت یک کل درمی‌آید و در فصل سوم (قواعد و معیارها) دیدگاه‌هایی که راه رسیدن به این کلیت را دنبال کرده‌اند، مطرح می‌شوند. آن گاه به معنی و مفهوم طراحی شهری و حوزه وظایف آن اشاره می‌شود و اینکه حوزه تداخل طراحی شهری با معماری همواره مورد بحث بوده، همان طور که میزان ارتباط طراحی شهری با برنامه ریزی نیز بحث‌انگیز بوده است، و سپس به مقیاس طراحی شهری پرداخته شده است. درمبحث جوهر و اساس حوزه‌ی طراحی شهری این کتاب آمده است که، برخی برای بررسی حوزه‌ی طراحی شهری، آن را بر اساس مطالعات متفاوتی که طراحان شهری با آنها سروکار دارند، تفکیک کرده‌اند. این مطالعات مواردی مانند کاربری زمین، دسترسی و پارکینگ، فضاهای باز شکل و توده ساختمانی، فعالیت‌ها و علائم را در بر می‌گیرند. تردیدی نیست که طراح شهری باید علاوه بر آشنائی با مسائلی چون

اصول بررسی کاربری زمین یا شبکه دسترسی، بر اموری مانند شکل و توده ساختمانی و فضا تسلط کامل داشته باشد.

– اوستروفسکی، واتسلاف. شهرسازی معاصر: از نخستین سرچشمه‌ها تا منشور آن، ترجمه‌ی لادن اعتضادی، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۷.

هدف نویسنده آن است که بعضی مسائل شهرسازی معاصر و نیز نظریات و تمایلات مربوط به آن را بیان کند. کتاب با مقدمه‌ای درباره‌ی شهرسازی آغاز می‌شود، سپس عقاید پیشگامان اصلی شهرسازی مدرن که پیش از جنگ جهانی دوم ظهور کردند و عقایدشان بیشترین تأثیر را بر شهرسازی مدرن داشته، مورد بررسی قرار می‌گیرد. این پیشگامان و عناوین اندیشه‌ی آنها عبارت است از: ابنزهاوارد و باغشهر، آرتورو سوریا و شهر خطی، تونی گارنیه و شهر صنعتی، اوژن هناردو و دگرگونی شهرهای بزرگ، لوکوربوزیه و شهر درخشان. در ادامه این عناوین ارائه می‌شود: خانه‌سازی برای عموم و روش‌های منطقی استقرار بناها در زمین، واحدهای شهری، از شهرهای مترکم تا شهرهای پراکنده، شوروی در نخستین سال‌های پس از انقلاب، و CIAM و منشور آن.

– مدنی پور، علی. طراحی فضای شهری: نگرشی بر فرآیندی اجتماعی – مکانی، ترجمه فرهاد مرتضایی، شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری، ۱۳۸۷

در کتاب می‌توان طراحی شهری و فضایی که به کمک آن شکل می‌یابد را درک کرد. بنابراین لازم است تا فضا را به مثابه تجمع افراد و اشیاء دید که از نقطه نظرات متنوعی به هم مرتبط هستند. برای درک طراحی شهری باید فضای شهری و فرایندهای تولیدکننده‌ی آن را بشناسیم. در سه فصل بخش اول به درک فضای شهری به‌مثابه تجمع و در کنار هم آمدن مردم، اشیاء و رویدادها پرداخته شده است. در فصل ۱ مفاهیم فضا و رابطه‌ی آن با فضای شهری کنکاش شده است. در فصل ۲ می‌بینیم این فضای شهری چگونه ساختار می‌یابد. در فصل ۳ توجه به مردم درون این ساختارها معطوف شده و اینکه چگونه درک فضای شهری بدون از پایین و نیز بالا دیدن قضایا ناقص خواهد بود. این سه فصل در کنار هم، نگرشی نوین درباره‌ی فضای شهری ارائه می‌دهد. بخش ۲ نیز به تحلیل طراحی شهری به عنوان یکی از فرآیندهایی که پدید آورنده‌ی این فضای شهری است، می‌پردازد.

در فصل اول به نظر می‌رسد تنگناهای مربوط به شناخت فضا ریشه در شیوه‌ی برقراری ارتباط ما با آن دارد یعنی روشی که می‌فهمیم و سپس آن را دگرگون می‌کنیم. در پاسخ به پرسش‌های متعدد درباره‌ی فضا می‌بینیم بر سر انتخاب میان خردگرایی و تجربه‌گرایی، میان ماتریالیسم و ایده‌آلیسم، میان درک عینی و ذهنی، میان منطقی و احساسات، میان تئوری و عمل، میان یکسانی و تنوع، و میان نظم و بی‌نظمی، اختلاف داریم. از این زاویه، فضا را می‌توان جانشینی انتزاعی برای جهان اطراف دید، برای آن چه عموماً محیط مصنوع و طبیعی می‌دانیم. به حساب آورد.

فضای شهری فضایی مادی است. ابعاد اجتماعی و روان‌شناختی و

شکل شهر، هندسه‌ی این فضا است. این بدین معنا است که نقشه‌ی ما از شهر، باید دارای لایه‌های هم‌پوشش‌گر چندگانه‌ای باشد که هندسه فیزیکی، اجتماعی و روان‌شناختی شهر را در آن واحد، بهتر نشان دهد. دیگر این که برای درک فضایی شهر، نیاز داریم هم از بالا و هم از پایین به آن نگاه کنیم. از بالا منظر اقتصاد سیاسی را داریم، جایی که نظام‌های پولی و قدرت، در کارند تا محیط‌های مصنوع را پدید آورند و جایی که جستاری علمی، درکی عینی از فضای شهری به ما ارائه می‌کند. از پایین، منظر زندگی روزمره را داریم، جایی که بی‌نظمی و خودجوشی، می‌توانند چیره شوند و جایی که رفتار انسان در و به هنگام استفاده از فضای شهری به آن معنا می‌بخشد. نکته سوم می‌گوید بهترین راه درک فضای شهری، با توجه به تمامی ابعادش، دنبال کردن فرآیند شکل‌گیری آن است. برای دگرگون‌سازی فضای شهری از طریق طراحی شهری باید فضای شهری را درک کنیم. بهترین راه رسیدن به این درک، توجه کردن به تلاقی میان تولید فضا و زندگی روزمره است، میان ارزش مبادله و ارزش کاربری، میان نظام‌های پول و قدرت و دنیای زندگی، میان ساختارهای اجتماعی – مکانی و کارگزاری‌هایی که درون آن‌ها تعامل دارند. طراحان شهری درست در این تلاقی‌ها کار می‌کنند و بهترین روش برای درک کارشان، بررسی آن در این بستر است. آن‌چه در کتاب حاضر مشاهده می‌شود مجموعه‌ای از اطلاعاتی است که طراح شهری در این حوزه باید بداند. البته بیش‌تر به جنبه‌ی مبانی نظری قضیه توجه شده زیرا پرداختن به بعد عملی تمامی مفاهیم و مسائل ذکر شده در یک جلد کتاب میسر نیست و نیازمند به کارگیری تجارب عملی نویسنده و شاید چاپ ده‌ها جلد کتاب است.

– وزارت مسکن و شهرسازی، معاونت شهرسازی و معماری. مبانی نظری و فرایند طراحی شهری، دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری، انتشارات شهیدی، ۱۳۸۷

انجام پژوهشی کاربردی برای تدوین ضوابط و رهنمودهای طراحی شهری، منجر به تدوین کتاب «راهنمای طراحی فضاهای شهری» در ایران شد که در سال ۱۳۸۳ به چاپ رسید. این کتاب پاسخی بود برای مثال فوق. کتاب حاضر نیز که تحت عنوان «مبانی نظری و فرایند طراحی شهری» به چاپ رسیده، تلاش دارد به تبیین مفاهیم اصلی مطرح‌شده در کتاب راهنمای طراحی فضاهای شهری بپردازد تا بتواند میان پژوهشگر و مخاطب زبان مشترکی را به وجود آورد. باید انتظار داشت مطابقت مفاهیم بنیادی طراحی شهری ارائه شده در کتاب با داده‌های کاربردی زمینه‌ی مناسبی برای رشد ادبیات طراحی شهری، و پیشرفت امور مربوط به ساماندهی کیفی فضاهای شهری، فراهم کند. تحقیق حاضر در پی پاسخ به چگونگی فضای شهری، چگونگی رابطه‌ی میان انسان و فضای شهری، تأثیر نیازها، ادراکات و رفتارهای انسانی بر این رابطه، دخیل بودن این عوامل در کیفیت فضای شهری، طی کردن فرآیندی که طراحی فضای شهری برای تمامی عوامل مذکور لحاظ می‌کند، محصول این فرآیند، جایگاه راهبردی، سیاست،

ضابطه و طراحی شهری در فرآیند طراحی است. پاسخ به این سؤالات که مجموعه‌ی حاضر به دنبال آن است، اهداف مجموعه را نیز بیان می‌کند: ارتقا کیفی فضاهای شهری، هماهنگی میان فرم، عملکرد و معنای یک فضای شهری، بسترسازی برای رسیدن به اهداف جامعه‌ی مدنی و ارائه‌ی راهکارهای تحقق‌پذیر. با مشخص شدن اهداف این مجموعه می‌توان این اهداف را نه صرفاً تدوین ضوابطی چند برای طراحی فضاهای شهری بلکه کمکی برای تقویت و رشد بینش طراحی شهری نسبت به فضاهای شهری دانست.

کتاب در دو بخش ارائه شده است: بخش اول مفاهیم و مبانی: مبانی ارتباطات، فرایند ادراک نیاز، فعالیت، رفتار، محیط، انسان و زمان و فضا و فرهنگ، مفهوم فضای شهری، مؤلفه‌های محیط و فضای شهری، عوامل مؤثر در شکل‌گیری تصویر ذهنی و نحوه‌ی شکل‌گیری آن، کیفیت فضا، عناصر و کیفیت‌های منظر یک فضای شهری، معیارهای کیفی سنجش فضا و بخش دوم: فرآیند طراحی فضای شهری، تعیین اهداف کلان، تعیین راهبردها و سیاست‌های کلان، تحقق‌پذیری، شرح خدمات طراحی فضای شهری ارائه شده است. کتاب هم‌چنین شامل پیوست‌ها و کتابشناسی است. شاید اساسی‌ترین رویکرد پژوهش حاضر این باشد که فضای شهری مقوله‌ای قابل طراحی است و نه موجودی دست‌چندم و تصادفی. بنابراین ضروری است که رویکردهای پژوهش نسبت به طراحی در محدوده‌ی فضای شهری معلوم شود.

– اشورت، گراهام، دانشنامه‌ی شهرسازی، ترجمه‌ی

پدرام پورشکیبایی، انتشارات ستایش، ۱۳۸۷

دانشنامه‌ی شهرسازی، بحث خود را مبتنی بر برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی محیط زیست کلیدی کرده است. بی‌تردید همه‌ی ما به نوعی برنامه‌ریزی می‌کنیم. داشتن یک یا چند هدف و سپس جهت‌دهی زمان و داشته‌ها و استعدادها به آن سمت و سو، به طور مشخص اندیشه‌ی درستی است. برنامه‌ریزی برای خانه یا کسب و کار کوچک کاری ساده تلقی می‌شود و برنامه‌ریزی برای کسب و کاری بزرگ شکل پیچیده‌ای به خود می‌گیرد و آن‌گاه جهت‌دهی منابع و مهارت‌ها در شهر، منطقه یا کل کشور، کاری تقریباً بغرنج است. این بغرنج بودن و پیچیدگی همیشه شیوه‌های عملکردی و توصیفی تازه‌ای را به خود به وجود می‌آورد. در این صورت پای نخبگان به میان می‌آید که با زبانی سخن می‌گویند که درک آن برای ما دشوار و گاه کاملاً نامفهوم است. دانشمندان چنین زبان نامفهومی را خاص خود دارند و برنامه‌ریزان نیز همین‌طور.

برنامه‌ریزی برای شهرها ریشه‌ای ده هزار ساله دارد و کتاب حاضر نیز می‌کوشد به پراهمیت‌ترین افراد و رخداد‌های عرصه‌ی تاریخی مذکور بپردازد.

برنامه‌ریزی به مثابه مشخص‌ترین شیوه‌ای که از طریق آن حکومت یا بوروکراسی می‌تواند شکلی غلبه یافته در زندگی ما به خود بگیرد، کماکان با نوعی نگرانی همراه است که شاید درست هم باشد. ناخرسندی از برنامه‌ریزان و دستاوردهای آن نمی‌تواند بهانه‌ی معقولی برای رد کردن خود برنامه‌ریزی باشد. این امر به آن معنا است

که مردم بیشتری باید خواست و اراده‌ی خود را بر آگاهی از طرح‌ها و نقشه‌برداری‌ها، کمربند‌های سبز و زمین بکر، طرح توسعه‌ی جامع و هم‌چنین بناهای تاریخی تعلق بگیرد. کتاب شاید بتواند در این زمینه یاری‌رسان باشد. به گفته‌ی نویسنده کتابی از این نوع، به طور اجتناب‌ناپذیر، به منابع بسیاری مدیون است که در آن میان برخی از آنها منتشر شده‌اند. از جمله کتاب برنامه‌ریزی شهری و روستایی در انگلستان اثر جی جی کالینگ ورث، کلیات قانون شهرسازی اثر دزموند هیپ، و کتابچه‌ی محیط زیست اثر پیتر کرسول که اخیراً منتشر شده است و سودمندترین منبع برای مقابله با کتاب حاضر بوده است که به نوعی می‌توان گفت مکمل یکدیگر نیز هستند. کتاب به شیوه‌ی الفبایی تنظیم شده، اما نمایه‌ای برای افراد و مکان‌هایی دارد که خودشان مدخل جداگانه‌ای را تشکیل نداده‌اند لیکن در مدخل‌های دیگر به آنها اشاره شده است. نویسنده چنین کتابی را در بهترین زمان ممکن در اختیار مخاطب قرار داده است. در گذشته این همه آحاد مردم چنین گرایش مشتاقانه‌ای به محیط زیست نداشتند هر چند افراد بیشتری دارند به جست و جوی راه‌حل‌های گوناگون در این زمینه می‌پردازند. آنان که به طور حرفه‌ای چنین می‌کنند و هم‌چنین دانشجویان کتاب را ارزشمند خواهند یافت. کتاب برای افراد غیرمتخصص نیز مناسب خواهد بود.

– تیبالدز، فرانسیس. ساختن شهرهای مردم‌پسند

(ارتقای محیط عمومی در شهرهای کوچک و بزرگ)،

ترجمه‌ی مروارید قاسمی اصفهانی، انتشارات روزنه،

۱۳۸۷

کتاب که به طراحی و نگهداری و مدیریت شهرهای کوچک و بزرگ می‌پردازد، نه فقط در زمینه‌ی احیای علاقه‌ی فعلی به ساختمان‌ها و ساختمان‌سازی و نگرانی از آنها، بلکه در زمینه‌ی زوال جدی کیفیت قلمرو همگانی نوشته شده است. هدف نویسنده آن است که هم رویکرد فلسفی جدید را برانگیزد و هم توصیه‌های عملی را پیشنهاد کند. به نظر وی طراحی شهری فلسفه و رشته‌ای بحرانی است زیرا اهمیت مکان‌ها فراتر از اجزای منفردی مانند ساختمان‌ها، فضاها و ساختارهایی می‌باشد که آنها را می‌سازند. اساساً سادگی طراحی بی‌پیرایه‌ی دوران مدرن، در ایجاد مکان‌های دیرپا که مردم در پی‌اند و به آنها نیاز دارند، ناکام ماند. بنابراین نیاز به رویکردی منسجم و جدید و احتمالاً سنتی دیده می‌شد. تیبالدز کتاب را در دوازده فصل ارائه داده است. فصل نخست کتاب تحت عنوان «زوال عرصه‌ی همگانی» به مهم‌ترین بخش شهرهای کوچک و بزرگ می‌پردازد. در واقع عرصه‌ی همگانی از نظر تیبالدز جایی است که بیشترین تماس‌ها و تعامل‌های انسانی واقع می‌شود. به عبارتی بخشی از بافت شهری است که عموم مردم به آن دسترسی فیزیکی و بصری دارند. وی معتقد است این عرصه از خیابان‌ها و پارک‌ها و میدانی شهرهای کوچک و بزرگ به درون ساختمان‌هایی که این فضاها را محصور و محدود کرده‌اند، گسترش خواهد یافت. نگرانی از آن جاست که این عرصه در بیشتر کشورها در معرض تهدید و زوال جدی است.

تیبالدز در این فصل از تصاویری بهره گرفته که در مجموع غفلت و بی‌توجهی نسبت به محیط همگانی و زوال آن را نشان می‌دهد. این زوال همان طور که در کتاب ارائه شده، اتفاقی است که در بسیاری از شهرهای کوچک و بزرگ در سراسر جهان در حال وقوع است و مهم‌ترین دلایل آن نیز به فقر ذهنی، فقدان مراقبت و سرمایه‌گذاری ناکافی برمی‌گردد.

از طرفی به موازات عرصه‌ی همگانی، عرصه خصوصی با تأکید بر زندگی خصوصی خلوت‌گزینی، آسایش فردی، مصرف خصوصی و امنیت در حال شکوفایی بوده است. تیبالدز با ارائه‌ی تصویری به این نکته اشاره می‌کند که با رهاشدن بخش خصوصی، اغلب محیط‌های مردم‌پسند ایجاد نمی‌شود. وی نمونه‌ی این آشفتگی را در منطقه‌ی بازسازی شده دالکند لندن به تصویر کشیده است. اما این سؤال مطرح می‌شود که حال چگونه می‌توان طراحی و نگهداری از عرصه‌ی همگانی را ارتقا داد تا با این وضعیت روبه‌رو نشد و محروم از تصویر ذهنی نگردید. به نظر تیبالدز دستیابی به یک طراحی خوب باید یکی از اهداف اساسی نظام برنامه‌ریزی و صنعت ساخت و ساز باشد. به باور نویسنده محیط‌های سنتی، به فضای بین ساختمان‌ها تأکید دارند و اغلب کلیتی جذاب و ارگانیک با نواحی پیاده‌ی متنوع و واجد مقیاس انسانی راحت به وجود می‌آورند. بنابراین می‌توان هدف را، عرصه‌ی همگانی - یعنی فضای بین ساختمان‌ها - دانست تا خود ساختمان‌ها. به عبارتی، هدف، ایجاد محیط‌های شهری با هویت خاص خود است که ریشه در زمینه‌ی تاریخی یا منطقه‌ای آنها دارد. کتاب را می‌توان یکی از مهم‌ترین اظهارنظرها و مشوق‌ها در زمینه‌ی تلفیق یا به گفته‌ی وی پرکردن شکاف‌هایی دانست که آن را از کارهای کوتاه‌بینانه‌تر در حیطه‌ی طراحی و برنامه‌ریزی شهری و شهرسازی متمایز می‌کند. به نظر وی طراحی شهری فلسفه و رشته‌ای بحرانی است چرا که اهمیت مکان‌ها فراتر از اجزای منفردی است که آنها را می‌سازند. اساساً سادگی طراحی دوران مدرنیسم، در ایجاد مکان‌های دیرپایی که مردم در پی آن هستند، ناکام ماند. پس رویکردی منسجم و جدید - و به احتمال قوی سنتی - مورد نیاز بود. مؤلف معتقد است که حرفه‌ای‌گرایی کوتاه‌بینانه ریشه‌ی بسیاری از مشکلات منظر شهری است. او از هیچ چیز به اندازه شکاف میان طراحی، اجرا و مدیریت عرصه‌ی همگانی نگران نبوده است. ترسیماتی که در کتاب آمده است گویای علاقه‌ی او به تنوع، سرزندگی و غنای سیمای شهری است.

- مدنی پور، علی. فضاهای عمومی و خصوصی شهر، ترجمه فرشاد نوریان، انتشارات شرکت پردازش و

برنامه‌ریزی شهری، ۱۳۸۷

تفکیک فضا و اجتماع به عرصه‌های عمومی و خصوصی، بر حالت روحی افراد تأثیر می‌گذارد و رفتار او را نظم بخشیده و ساختاری با دوام بر جوامع بشری اضافه می‌کند. چگونگی تقسیم جامعه به عرصه‌های عمومی و خصوصی، از ویژگی‌های اصلی هر فرهنگ است و از قدیم‌ترین سکونت‌گاه‌ها تا کلان‌شهر کنونی، این تقسیم‌بندی در فضای شهری قابل مشاهده بوده است. نویسنده در این کتاب فضاهای عمومی و خصوصی شهر را بررسی و موضوعاتی از قبیل فضای

شخصی بدن، فضای انحصاری ملک، فضای صمیمی خانه، فضای جمعی در محله، فضای غیرشخصی شهر، و فضای کالبدی و نهادینه شده در محیط مشترک را مطرح کرده است.

- هال، ادوارد. ت. بعد پنهان، ترجمه دکتر منوچهر

طیبیان، انتشارات دانشگاه تهران ۱۳۸۷

این کتاب بر چهار مولفه تأکید دارد: رفتار فضایی، فضای شخصی (خصوصی)، معماری و جنبه‌های روانشناسی، شهرسازی و جنبه‌های روانشناسی. کتاب از جمله اولین کتبی است که در دهه‌ی ۶۰ در مورد رفتارهای انسانی، عکس‌العمل‌های او و چگونگی بهتر طراحی کردن فضاها بر طبق میل استفاده‌کنندگانشان، به تحقیق و بررسی پرداخته است. کتاب شامل ۱۴ فصل و سه بخش ضمیمه شده است.

نویسنده از زبان، به عنوان عنصر عمده‌ی شکل‌گیری تفکرات و از فرهنگ به عنوان پدیده‌ی ارتباطی سخن به میان می‌آورد و در ادامه اظهار می‌نماید که وجود جهان‌های حسی مختلف برای فرهنگ‌های مختلف، معماری و شهرسازی متفاوتی را نیز می‌طلبد. با توجه به اینکه نفوذ فرهنگ در اعماق وجود انسان انکارناپذیر است و انسان کنونی جهان را آن‌گونه که می‌خواهد خلق می‌کند، نویسنده معتقد است می‌بایست همان طور که گفتار و نوشتار را می‌آموزیم، این روابط پنهان (همجواری‌ها) را نیز بیاموزیم تا بتوانیم شهرسازی و معماری را برای هر فضا و منطقه با توجه به خصوصیات و نیازهای فرهنگی آن منطقه تعریف و ارزیابی نماییم. در فصل دوم با عنوان "تنظیم فاصله در حیوانات" نویسنده به بررسی فواصلی می‌پردازد که حیوانات در برخورد با گونه‌های خود یا سایر گونه‌های جانوری، آن را حفظ می‌کنند و این فواصل را به چهار نوع زیر تقسیم‌بندی می‌کند و هرکدام را به تفصیل شرح می‌دهد: فاصله گریز، فاصله بحرانی، فاصله شخصی و فاصله اجتماعی. در فصل سوم از واکنش‌های حیوانات در هنگام تراکم و ازدحام بیش از حد سخن می‌گوید و با استفاده از نتایجی که در حین آزمایشات او و سایر محققین در رابطه با واکنش‌های رفتاری حیوانات به دست آمده متذکر می‌شود که به تاملی مجدد در فرضیه مالتوس نیاز است چرا که در برخی موارد (مثالی از کنترل جمعیت خرچنگ‌ها) مرگ، ناشی از کمبود غذا نبوده بلکه علت مرگ استرس ناشی از ازدحام جمعیت و فعالیت غدد درون ریز حیوانات است. در دو فصل بعدی نویسنده وارد بحث و تحقیق بر روی روابط انسانی می‌شود. برای این منظور از نحوه‌ی درک فضا توسط گیرنده‌های حسی سخن می‌گوید و سه فصل بعدی کتاب را نیز به شناخت در مورد گیرنده‌های حسی انسان اختصاص می‌دهد. با عنوان "انسان‌شناسی فضا، مدل سازماندهی" با برخی از نمودهای مدل همجواری در انسان و در فضاهای مختلف آشنا می‌شویم. نویسنده با تقسیم فضا بر سه دسته: فضا با سیمای ثابت، فضا با سیمای نیمه ثابت، فضای بی‌شکل، به تعریف و تبیین مشاهدات و تئوری‌های مرتبط به استفاده انسان در آن فضاها می‌پردازد. در فصل "فواصل در انسان" چهار فاصله برای انسان مشخص می‌گردد که انتخاب آنها بستگی به کنش متقابل، ارتباط افراد و واکنشگر، نحوه‌ی احساس آنها و آنچه انجام می‌دهند، دارد. در فصل "شهرها و فرهنگ‌ها" نویسنده یادآور می‌شود که رفته

رفته با رشد بی رویه جمعیت جهان و رسیدن آن به حد انفجار به دلیل وجود ازدحام بیش از حد و ایجاد تداخل در فاصله‌های انسانی چرخه‌های رفتاری مخربی ایجاد می‌شود که برای جلوگیری از آن نیاز به تغییر در روش زندگی شهری امروز بسیار محسوس است. در فصل آخر "همجواری و آینده بشر" به این نتیجه می‌رسد که بحران شهرها ناشی از ناآگاهی نسبت به ابعاد پنهان وجود انسان است. بنابراین برای جلوگیری از تداخل فواصل در انسان‌ها و جلوگیری از آشوب و هرج و مرج نیاز به برنامه است.

برند فرای، هیلد. طراحی شهری به سوی یک شکل پایدارتر شهر، ترجمه دکتر سیدحسین بحرینی، انتشارات شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری (وابسته به شهرداری تهران)، ۱۳۸۷

کتاب حاضر در دو بخش و یک مؤخره ارائه شده است:

بخش اول: بحث‌های جاری در مورد شهر پایدار

- طراحی شهری چیست و چرا این روزها آنقدر به آن اهمیت داده می‌شود؟

طراحی شهری چه هست و چه باید باشد؟ چرا طراحی شهری امروز بیش از هر زمان دیگر مورد نیاز است؟ سطوح مداخلات طراحی شهری، خلاصه و نگاهی به مطالعات آتی، منابع.

- بحث شهر پایدار

مفهوم شهر فشرده، نتیجه‌گیری، منابع.

- ساختارهای پایدارتر خرد و کلان شهر

ساختار خرد یک شهر پایدارتر، ساختار کلان انواع مختلف مدل‌های شهری، مقایسه مناطق و ابعاد مدل‌های شهری، مقایسه عملکرد بالقوه شش مدل شهری بر اساس معیارهای پایداری، توجیه‌پذیری مدل‌ها بر حسب تغییرات لازم در بافت شهری شهرهای موجود، شکل شهری مبتنی بر سیستم‌های حمل و نقل، مدل شبکه شهری چه چیز را ارائه می‌دهد، نتیجه‌گیری، منابع.

بخش دوم: کاربرد مدل ساختار شهر در گلاسکو

- گلاسکو نمونه یک شهر فرا صنعتی

- کاربرد ساختار خرد و کلان: مورد خاص گلاسکو

- طراحی راهبردی بخش‌های شهر گلاسکو

هدف اصلی بخش اول مروری است بر بحث‌های مربوط به ساخت و شکل پایدار شهر تا بر این اساس تعدادی معیارهای پایداری برای طراحی شهری تدوین گردد. سپس به تجزیه و تحلیل ساخت و شکل برخی از مدل‌های شهری است و به نظر تأکید کتاب روی طراحی شهری در سطوح منطقه شهری، شهر و بخش شهری می‌باشد. هدف نشان دادن نقشی است که طراحی شهری راهبردی می‌تواند و باید برای بهبود شکل و ساختار شهر امروزی به عهده داشته باشد. برای این منظور منطقه شهری گلاسکو انتخاب شده است. گلاسکو شهری است که کلیه عوارض پراکندگی، وابستگی به اتومبیل و طبقه‌بندی اجتماعی را به وضوح نشان می‌دهد. بنابراین گلاسکو شهر خوبی است که مداخلات طراحی شهر راهبردی در آن آزمایش شود. مؤخره

کتاب به بررسی تغییرات سیاسی، اجتماعی، حرفه‌ای و آموزشی مورد نیاز جهت عمل‌کردن طراحی شهری راهبردی در سطوح شهری و منطقه‌ای می‌پردازد. کتاب طرفدار یک فرآیند کند و مداوم تغییر، طی یک دوره‌ی ۵۰ ساله یا بیشتر است تا از این طریق بر مسائل اجتماعی و زیست محیطی فائق آمده و بر فرآیند و حاصل آن اعمال کنترل نماید. علاوه بر این به جای اینکه تصمیمات از بالا به پایین تحمیل شود در این فرآیند باید جوامع محلی در تصمیم‌گیری مشارکت کنند.

- الکساندر، کریستوفر. زبان الگو: (بخش اول)

شهرها، ترجمه رضا کربلایی نوری، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری وزارت مسکن و شهرسازی، ۱۳۸۷

کتاب با الگوی فرامتن یا بیان غیر خطی و ساختار چند لایه نگاشته شده است. الگوی نگارش تأثیر بسیار عمیقی بر نگرش به سیمای تصویری و شیوه ادراکی غیر خطی یک کتاب داشته است، امری که امروزه در رفتار کامپیوترها و طراحی صفحات وب، امری عادی تلقی می‌گردد. از سال ۲۰۰۰ نویسنده با راه اندازی وب سائیتی به همین نام الگوهای خود را با هیأتی فرامتنی ارایه نموده است.

کتاب الکساندر منادی تغییری عمده در نگرش به ادراک معماری بوده و در بسیاری موارد آن را جایگزینی برای نظریه‌های طراحی محیط پیشین در معماری دانست، طرح مقوله نشانه‌شناسی در طراحی معماری آن سال‌ها چالشی عظیم در مقابل آخرین گول‌های مدرنیته و نوعی تحکیم پسامدرن موضوعی و تاریخی محسوب می‌شد، اما اقبال به وی بسیار کوتاه بود. کتاب را از دو وجه می‌توان مورد مطالعه قرار داد، از بعد تاریخ معماری و نگارش معماری اثری ارزشمند به حساب می‌آید و از بعد طراحی به خصوصیات فضاها در طراحی به مثابه نوعی کتاب استاندارد برای فضا سازی است، که می‌تواند مکملی مناسب برای کتاب‌های استاندارد فیزیکی محسوب شود. کتاب همان‌گونه که نویسنده نیز عقیده دارد بیشتر ماهیتی همچون خودآموز معماری برای همه دارد و ارزش آن نه در رهیافتی منسجم به معماری که پاسخ‌های جزئی به مسایل ملموس معمارانه است که بسیاری از آن‌ها در ذهن بسیاری از افراد وجود دارد، اما عدم انسجام آنها مانع از تحقق‌شان می‌شود. الکساندر کتاب خود را مانند هر کتاب الگوی دیگر بدون دستیابی به کلیات به پایان می‌رساند، کتاب وی مملو از دستورهایی است که بسیار صریح برای ما پاسخی در مورد مشکلات طراحی فراهم آورده‌اند. از این رو این کتاب سعی بر آن دارد که عنوانی عام را تداعی نماید و به مردم بیاموزد که توان آن را دارند تا محیط‌های خود را شکل دهند و به آنها می‌آموزد چگونه راه حل‌هایی آماده برای پاسخ به برخی مسایل جزئی داشته باشند.

- عبدی دانشپور، زهره. درآمدی بر نظریه‌های برنامه‌ریزی با تأکید ویژه بر برنامه‌ریزی شهری. انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۷.

هدف این کتاب دسته‌بندی و تشریح نظریه‌ها و رهیافت‌های برنامه‌ریزی، با تأکید ویژه بر برنامه‌ریزی شهری است. بنابراین قصد

بر نظریه‌پردازی و ارائه‌ی نظریه‌ی جدید در برنامه‌ریزی شهری نیست، بلکه نظریه‌ها و رهیافت‌های موجود برنامه‌ریزی، آن‌گونه که در طی زمان از سوی صاحب‌نظران و نظریه‌پردازان برنامه‌ریزی مطرح شده‌اند، بررسی خواهد شد تا از این راه بتوان به دسته‌بندی و تشریح نظریه‌ها و رهیافت‌های موجود برنامه‌ریزی پرداخت. ابهام‌های موجود و مستند در زمینه‌ی پژوهش برنامه‌ریزی، این امر را با دشواری بسیار روبه‌رو نموده، زیرا نظریه‌پردازان، پژوهشگران و تحلیل‌گران برنامه‌ریزی هر کدام مسیری متفاوت در تولید، معرفی و دسته‌بندی نظریه‌ها و رهیافت‌های برنامه‌ریزی پیش‌گرفته‌اند. به این دلیل پرداختن به نظریه‌ها و رهیافت‌های برنامه‌ریزی - نه فقط در جایگاه شناخت‌شناسانه‌ی خود، بلکه در ارتباط با عمل برنامه‌ریزی و ضرورت انجام یک دسته‌بندی شفاف - همواره مطرح و ضروری بوده است. افزون بر زمینه‌ی ابهام پیش‌گفته، هرگونه تفکر و پژوهش در برنامه‌ریزی و هنگام عمل برنامه‌ریزی در جوامع بیشتر و کمتر توسعه یافته و تأثیر آن بر نظریه و عمل برنامه‌ریزی باید توجه شود. کتاب با هدف استفاده و ارتقای سطح دانش مخاطبان ویژه‌ی آن، یعنی دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا و متخصصان (کارشناسان) برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای (به ویژه برنامه‌ریزی شهری) و رشته‌های همسو (چون جغرافیا، مدیریت شهری، جامعه‌شناسی و اقتصاد)، نگارش یافته است. بنابراین مطالب و نیز واژگان به کار رفته در متن کتاب دارای بار آموزشی است.

– نقی زاده، محمد. شهر و معماری اسلامی (تجلیات و

عینیات)، انتشارات مانی، اصفهان، ۱۳۸۷

کتاب حاضر در ادامه‌ی مباحث جلد اول، در یک مقدمه، سه بخش اصلی و یک موخره (به عنوان نتیجه‌گیری) به ارائه و معرفی و تجزیه و تحلیل برخی تجلیات و مظاهر عینی شهر و معماری اسلامی می‌پردازد. استخوان‌بندی و شاکله‌ی اصلی پژوهش، سه بخش اصلی است که هر کدام مشتمل بر سه فصل هستند. این سه بخش با عناوین بودها (نمونه‌های تاریخی)، هست‌ها (نمونه‌های معاصر) و باید‌ها (نمونه‌های ایده‌آل و برخی توصیه‌ها). مقدمه‌ی کتاب شامل دو موضوع اجمالی در باب ادب شهرسازی و ارکان و عوامل شکل‌دهنده‌ی شهر اسلامی است.

بخش اول با عنوان بودها به معرفی برخی نمونه‌های تاریخی می‌پردازد. فصول اصلی این بخش عبارتند از: رابطه‌ی محیط (شهر و معماری) با فرهنگ، اجمالی از گذشته و نمونه‌هایی از شهرهای تاریخی.

بخش دوم: با عنوان هست‌ها در سه فصل به معرفی برخی نمونه‌های معاصر یا به عبارتی به برخی تفکرات و آراء و الگوهای مسلط بر دوران معاصر می‌پردازد. تفکر حاکم بر دوران (مکرر زمانه): ماشینیزم، نمونه‌هایی از طرح‌ها و برنامه‌ها و نمونه‌هایی از ایده‌ها و الگوها و روش‌ها.

بخش سوم به باید‌ها یا وضعیت ایده‌آل برای دوران معاصر در سه فصل می‌پردازد: تبیین نقش مسجد در شهر اسلامی، نمونه‌ای از طراحی فضای باز شهری و چگونگی تدوین مبانی نظری طراحی مسکن.

فصل دهم: در کنار پرداختن به موضوعاتی به عنوان نتیجه‌گیری از مباحث مطرح شده در سه بخش کتاب، پیشنهاداتی را نیز ارائه خواهد نمود.

– گل، یان. زندگی در فضای میان ساختمان‌ها، ترجمه

شیمای شصتی، انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۷

کتاب به زمینه‌ی اجتماعی طراحی شهری مربوط می‌شود. در این کتاب زندگی همگانی و مکان‌هایی که این زندگی همگانی در آن‌ها تحقق می‌پذیرد و همچنین آنچه تجربه مردم از زندگی روزمره در این فضاها را غنی‌تر می‌سازد مورد توجه قرار گرفته و عطف توجه آن درباره‌ی فعالیت‌های روزمره و نیازمندی‌های خاص آن در محیط انسان ساخت است. در این کتاب، نه تنها به نکات قابل توجهی از طراحی فضاها‌ی شهری گذشته پرداخته می‌شود، بلکه به دیدگاه‌های شخصیت‌های موثری مانند ادوارد هال ... نیز اشاره می‌شود. کتاب شامل ۴ فصل است.

فصل نخست: سه گونه فعالیت بیرونی، زندگی در فضای میان ساختمان‌ها، فعالیت‌های بیرونی و کیفیت فضای بیرون، فعالیت‌های بیرونی و گرایش‌های معماری، زندگی در فضای میان ساختمان‌ها، در موقعیت اجتماعی جاری

فصل دوم: فرآیندها و پروژه‌ها، حواس، ارتباطات و ابعاد، زندگی در فضای میان ساختمان‌ها - یک فرآیند

فصل سوم: آمیختن یا پراکندن، یکپارچه‌کردن یا تفکیک کردن، کشش یا رانش فضا، باز کردن دید یا بسته بودن

فصل چهارم: فضاهایی برای راه رفتن، ایستادن، نشست، دیدن، شنیدن و گفت‌وگو کردن، مکانی از هر نظر دلپذیر، لبه‌های نرم نویسنده ابتدا موضوع کتاب را که فعالیت‌های بیرونی و شرایط کالبدی و فیزیکی موثر بر آن است، روشن می‌سازد. در ادامه فعالیت‌های بیرونی در فضاهای عمومی به ۳ دسته ضروری، انتخابی و اجتماعی تقسیم شده و از میان انواع این فعالیت‌ها، فعالیت‌های اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است. نویسنده علت مورد توجه قرار دادن آن را کم‌توجهی به آنها در عرصه‌ی برنامه‌ریزی و طراحی می‌داند و این که حضور مردم در فضا، امکان ملاقات و فرصت دیدن و گوش‌دادن به دیگران و ... را فراهم کرده و فضاهای همگانی شهرها و مناطق مسکونی را با معنا و جذاب ساخته و مهم‌ترین عامل ایجاد کیفیت فضاهای عمومی را تشکیل می‌دهد. در بخش دو شدت روابط میان افراد با نموداری ساده نشان داده شده و بیشتر به معرفی فعالیت‌های با شدت پایین پرداخته می‌شود. در بخش سه نویسنده با مقایسه‌ی روابط اجتماعی در شهرهای مدرنیزه شده و شهر زنده، بهبود کیفیت در فضاها را نتیجه ارتقا شرایط فیزیکی فضا دانسته و آن را با دلایل کمی اثبات می‌کند و نمودارها و عکس‌های مرتبط را برای درک بهتر ضمیمه آن می‌کند و نتیجه می‌گیرد که هرکجا چارچوب فیزیکی بهتری ایجاد شود، فعالیت‌های بیرونی از نظر تعداد، مدت زمان و وسعت تمایل به رشد دارند. بخش چهارم به بیان تأثیر اصول برنامه‌ریزی شهری و گرایش‌های معماری دوران‌های مختلف تاریخی بر روی فعالیت‌های اجتماعی پرداخته

است. بخش پنج مورد غفلت واقع شدن فضاهای اجتماعی را بیان کرده و اعتراضات مردم در مورد برنامه ریزی فیزیکی و کالبدی، وجود پروژه‌های جدید در برخورد با مدرنیسم و هم‌چنین گرایش‌ها را جهت اثبات این بی‌توجهی ذکر می‌کند.

– سوداگر، حسین و محمد رضا سوداگر، اصول

معماری و شهرسازی، نشر دانش و فن، ۱۳۸۸

کتاب دربرگیرنده‌ی اصول و مبانی معماری و شهرسازی همراه با استانداردهای ساخت و ساز است که نویسنده طی آن ویژگی مناطق مهم شهری، هم‌چنین نحوه‌ی ساخت ساختمان‌های نهادهای دولتی و غیردولتی را تشریح کرده است. وی ابتدا چگونگی طراحی و ساخت خانه‌های مسکونی شهرها را با استفاده از پلان‌های متعدد و متنوع عرضه داشته، و سیر کولاسیون در بیمارستان‌ها را توضیح داده است. سپس درباره‌ی نحوه‌ی ساخت و طراحی پارکینگ‌ها، مجموعه‌ی ورزشی و تفریحی، اصول طراحی ساختمان‌های آموزشی و ساختمان دانشگاه‌ها ارائه شده و در نهایت شهر بابلسر از جنبه‌های مختلف طبیعی، اجتماعی، زیستی و اقتصادی مورد بررسی قرار گرفته است.

– کارمونا، متیو و تیم هیت، تراک و استیون تیدل.

مکان‌های عمومی، فضاهای شهری: ابعاد گوناگون طراحی

شهری، ترجمه فریبا قرائی فتح‌آبادی، مهشید شکوهی، زهرا اهری و اسماعیل صالحی، انتشارات دانشگاه هنر،

۱۳۸۸

کتاب جنبه‌های مختلف و در عین حال در ارتباط با طراحی شهری را معرفی کرده و تلاش دارد با اتخاذ یک رویکرد فراگیر از یک سری ویژگی‌های محدود طراحی شهری دوری کرده و در همان حال از موارد مهم نیز چشم بردارد. خواننده درمی‌یابد که کتاب در کنار ترسیم یک دورنمای کلی برای تازه واردان، رشته‌ای قابل استفاده برای کسانی هم خواهد بود که در پی راهنما و دستورالعمل شهری هستند. کتاب دارای فصل‌هایی مستقل و در عین حال مرتبط به یکدیگر است که برای خواننده قابل درک بوده و می‌تواند اطلاعات مورد نظرش را جست‌وجو کند و برای کسانی که تمایل داشته باشند مفاهیم نظری را مطالعه کنند، مفید است. اساساً طراحی شهری به مثابه یک فرایند طراحی دارای جوابی درست یا نادرست نیست بلکه می‌تواند نتایجی بهتر یا بدتر ارائه دهد که کیفیت آن نیز اغلب در طی زمان قابل شناسایی خواهد بود. در نتیجه ضروری است که رویکردی کنجکاوانه در پیش گرفته شود. نویسندگان در پی ارائه‌ی تئوری‌های جدید یا توصیه‌های طراحی هم نیستند و فرمول یا راه‌حلی را ارائه نمی‌کنند. باورهای نادرست در طراحی شهری همراه با طیف گسترده‌ای از تئوری‌های موجود در این زمینه بررسی شده است که می‌تواند در توسعه، بازسازی، مدیریت، برنامه‌ریزی و احیای فضاهای شهری مورد استفاده قرار گیرد. نویسندگان با گردآوری و ترکیب نظریه‌های موجود در ادبیات شهرسازی مجموعه‌ای جامع از مباحث و پژوهش‌های انجام شده در این زمینه را فراهم کرده‌اند. به علاوه

تجربیات نویسندگان که در طول تدریس و پژوهش در طراحی شهری در دوره‌های برنامه‌ریزی، معماری و نقشه‌برداری به دست آمده، مبنای نوشتن کتاب شده است. کتاب در سه بخش ارائه می‌شود: ابتدا در بحثی گسترده زمینه‌ی اصلی طراحی بررسی می‌شود. در فصل نخست به مسائل طرح شده در امر طراحی و طراحی شهری پرداخته شده است. در فصل دوم تغییر و تحول شهر در عصر حاضر بررسی شده و فصل سوم نیز زمینه‌های اصلی طراحی شهری شامل مباحث جهانی، محلی، اقتصادی. قانونی را دربر می‌گیرد. این موضوعات محورهای اصلی بخش دوم کتاب را به خود اختصاص داده و ابعاد مهم طراحی را تشکیل می‌دهند. در بخش دوم که شامل شش فصل است هر فصل یکی از ابعاد طراحی شهری شامل ریخت‌شناسی، ادراکی، اجتماعی، بصری، عملکردی و سرانجام زمان را دربر می‌گیرد. طراحی شهری دانشی یکپارچه است و این تقسیم‌بندی فقط به دلیل وضوح بیشتر در بیان مطالب و تحلیل آن به کار رفته است. ابعاد شش‌گانه مطرح شده مسائل طراحی شهری را شامل می‌شود و ارتباط بین فصول موضوعی است که در فصل سوم طراحی شده است. طراحی به عنوان فرایندی مسئله‌گشا معرفی و زمینه‌های مختلف را به هم مربوط می‌سازد. منظور از فصل‌بندی مطالب ترسیم مرزهایی بین بخش‌های مختلف طراحی نیست بلکه هدف گسترده‌ی مباحث و ارتباط آنها است. وحدت طراحی شهری فقط به کمک بررسی کلیه ابعاد آن به طور هم‌زمان ممکن است. در بخش سوم نیز چگونگی اجرا و روش‌های به انجام رسیدن پروژه بررسی می‌شود. روش‌های کنترل و تنظیم ضوابط و روش‌های اطلاع‌رسانی مطالعه شده و ماهیت طراحی شهری به مثابه فرایندی فراگیر از نظریه تا اجرا مطرح می‌شود. فصل پایانی کتاب ابعاد مختلف آن را به منظور بیان وحدت کلی جمع‌بندی می‌کند. کتاب با تکیه بر نظریات اساسی و گسترده در این زمینه در پی معرفی اصولی است که بتواند کیفیت و سرزندگی فضاهای شهری را بهبود بخشد.

– سارینن، ارو. پی یر لوییچی سرائینو، ترجمه علیرضا

سید احمدیان، نشر هنر معماری قرن، ۱۳۸۸

به تعبیر سارینن، معماری هنر ساختمان‌سازی است و به عنوان هنر دو چیز را برآورده می‌سازد: نخست، نیازهای طبیعی، و سپس نیازهای روحی انسان را. با برآورده ساختن نیازهای طبیعی فضایی را محصور ساخته و آن را جهت فعالیت‌های مختلف انسان ساماندهی می‌کند. نیاز روحی باید ترس‌ها و امیدها و آرزوهای آدمی را در قالب فرم بیان کند. این تعریف تعهد کامل او را به طراحی نشان می‌دهد. سارینن، برخلاف هر طرح و ضابطه‌ی تجویزی در معماری، بر این اعتقاد بود که هر مشکل راه حل خود را نیاز دارد، و ایده‌ی اصلی را باید به صورت منسجم از مراحل طراحی مفهومی تا تا انتهای مسیر و تا ریزترین جزئیات دنبال کرد. آنچه سارینن اکسپرسیونیسم سازه می‌نامید، بیان برنامه‌ی معمار بود در کل سازه. اکسپرسیونیسم سازه خصلت مهمی در گستره‌ی دستاوردهای سارینن به شمار می‌آید. به باور او، این اکسپرسیونیسم مهم است زیرا معماری مدرن امروزه آنقدر پخته هست تا بتواند به مسائل عظیم‌تری در بیان بیاندیشد. تعبیر

گوناگون از نظام شهر الهام‌دهنده‌ی سارین در سفارش‌های کلان او بودند. طرح مرکز فنی جنرال موتورز، که از پدر به ارث برد، بنای یادبود ملی جفرسون، مسابقه‌ای که در آن پیروز شد، تکه‌هایی از یوتوپیا‌های شهری سارین هستند که در آنها یقین نسبت به ثبات و پایداری به لحاظ فیزیکی در اصل نقشه و به لحاظ ایدئولوژیک در اصل برنامه و بر ضد آنا‌رشی توسعه‌ی بی‌برنامه تقویت شده است. سارین این قالب را به عنوان تابعی از تغییرات بنیادینی می‌دید که جامعه‌ی پس از جنگ به آنها تن داده بود. سارین در جایی که می‌گوید: به گمانم معماری مدرن بر آن است که محیطی برای انسان قرن بیستمی فراهم کند و به آن شکل دهد، در واقع جهت حرکت حوزه‌ی معماری را مشخص کرده است.

کنیرش، یورگن. میدان‌های شهری معماری و طراحی

فضاهای باز، ترجمه دکتر فریدون قریب، انتشارات دانشگاه

تهران، ۱۳۸۸

به نظر نویسنده تعریف رایجی که امروزه در مورد میدان‌های عمومی شهری وجود دارد، با این تناقض روبه‌رو است که میدان به مثابه تأسیسات مستقل از لحاظ شهرسازی با شکلی سنتی به هیچ وجه قابل نسخه‌برداری نیست. وی معتقد است با رشد سریع شهرها و متناسب با شرایط روز، شهرسازی خود را تا حدودی کنار کشیده و در نتیجه قدرت تشخیص برای طراحی فضای شهری از بین رفته است. در واقع شهرسازی خود را در محدوده‌ی برنامه‌ریزی و فراهم کردن زیرساخت‌ها و ارائه‌ی کاربری‌های مختلف قرار داده است. نبود فضاهای شهری طراحی و طراحی میدان‌ها کاملاً مشهود است و فقط با ایجاد عناصر معمارانه و تقسیم‌بندی کالبدی بناها، فضاهای منفی شهر، یعنی گذرگاه‌ها، حیاط‌ها و میدان‌ها تعریف می‌شوند. طراحی مبتنی بر قواعد زیبایی شناختی در فضای عمومی شهر و نیز در حاشیه‌ی آن موضوع اصلی دانش موجود شهر معاصر است. کسی که امروز از بازسازی فضای عمومی می‌گوید، منظورش از یک سو تبدیل مکان‌های رها شده و از سوی دیگر مکان‌های باز، یعنی از لحاظ عملکردی مکان‌های تعریف نشده به فضای شهری است. در رابطه با موضوع اصلی کتاب حاضر، طراحی میدان‌های مدرن و فضاهای باز شهری، در دوران ما می‌توان با امیدواری در رابطه با تعداد زیادی از نمونه‌های برجسته رونوی از احساس کرد که برنامه‌ریزی فضای باز، فقط از مکان، از تضادها و از مراحل گذر به وجود می‌آید.

یورگن کنیرش مؤلف کتاب، فعالیت‌های زیادی در طراحی و برنامه‌ریزی به عنوان مدیر پروژه در چندین شهر آلمان داشته است. بخش تخصصی کتاب نیز زیر عنوان «روشنایی و فضای خارجی» نوشته‌ی پروفیسور هارالد هوفمن می‌باشد که مسئولیت‌های آموزشی و تحقیقاتی خود را در سمت مدیر پروژه‌ها در تکامل فناوری نور و کاربرد آن در مؤسسه ERCO در لودن نشاید به عهده دارد. کتاب که در ۶ فصل ارائه شده بیانگر این است که امکانات متنوع طراحی میدان‌های جدید، تا چه حد به عملکردهای آنها وابسته است. این کتاب مباحثی چون اسطوره و جذابیت میدان‌های تاریخی، کشف

محدوده‌های عمومی، مبانی طراحی میدان‌های جدید، روشنایی و فضاهای خارجی، حفظ میدان‌ها، جنبه‌های مهم در طراحی میدان را مطرح می‌کند و آگاهی‌های لازم را در زمینه‌ی ساخت و ساز فضای شهری ارائه می‌دهد. در کتاب ۴۰ میدان طراحی شده یا ساخته شده با الگوهای متفاوت ارائه شده که در میان آنها تعداد زیادی از طرح‌های برنده‌ی مسابقات، توسط نقشه‌ها، تصویرسازی کامپیوتری و ارائه‌ی مشخصات به طور مشروح توصیف شده‌اند.

– بوئا، ماریو. فیلیپ جودیو، ترجمه‌ی فرشید

حسینی، نشر مهران، ۱۳۸۸

ماریوبوئا تا حد زیادی خود را مدیون جنبش‌های مدرن می‌داند. او به این نکته اشاره می‌کند که موسس سبک تجدیدگرایی در ذهن خود ارزش‌های بسیاری را مد نظر داشته که به نوعی از اوضاع کنونی حمایت می‌کند. به گفته‌ی او: معماری، هنر آرایش فضا است. به نظر بوئا معمار در قلمرو خاطرات کار می‌کند. به باور وی بسیاری از وجوه اصولی این بناها در حقیقت زودگذر هستند. اثری که وی در خصوص کلیساها دارد به او کمک کرده است تا ارزش‌های ضروری هنر معماری را بازباید. بوئا معتقد است اشکال هندسی با فرصت دادن به شما برای اینکه بدانید در کجای یک فضای ساختمانی بزرگ قرار دارید، تمام مشکلات را حل نمی‌کنند. اما به مهندس معمار کمک می‌کنند تا از افتادن به داخل دخمه پریچ و خم مذکور اجتناب کند. چنین دخمه‌هایی مانند جهنم، و وفق‌پذیری مانند بهشت است. تقریباً تمام آثار ماریوبوئا قابل تشخیص هستند. به خاطر انتخابی که در پیاده کردن ایده‌ی خود دارد، هم مواد و هم شکلی که وی خلق کرده یکی از واضح‌ترین سبک‌های معماری معاصر است. وی عمیقاً تصدیق می‌کند که اظهارات بی‌قید و شرط وی منوط بر تأثیرات بسیاری است که در هر پروژه ساختمانی نقش دارد.

مقوله‌ی طراحی شهری در آثار بوئا به وفور یافت می‌شود. چه در سن فرانسیسکو، چه در باسل یا شهر کوچک اورپی. تمام تلاش بوئا بر این اساس بود که محیط اطراف ساختمان را حتماً مد نظر داشته باشد، و همان طور که خود ابراز داشته بافت محیط پیرامونی را تقویت کند. می‌توان گفت که تعهد وی به قالب فضای قدرتمند شهری، فضایی را برای خود یافته است. آنچه ماریو بوئا از آن دفاع می‌کند این ایده است که معمار باید از طبیعت ممتاز و متمایز شمرده شود. اشکال قدرتمند هندسی وی دیوارهای بلندی که به کار می‌گیرد حتی در فضاهای شهری اغلب منجر به مجزا شدن ساختمان‌هایش از سایر ساختمان‌ها می‌شود. درست همانند خانه قدیمی وی در ریواسن ویتاله تمامی آثار او تا حدی کناره‌گیر و منزوی ساخته شده‌اند. خانه‌های وی همانند رحم مادر وظیفه‌ی پناه دادن را به عهده دارند تا بدین ترتیب بتوانند به راحتی و وضوح جدایی فضای داخلی و خارجی را نشان دهند. از آن رو که وی باور دارد اغلب معماران معاصر مجذوب و شیفته‌ی پیچ و خم و حالت ماریپیچی و زودگذر هستند، شاید طبیعی باشد که آثار او اغلب نه تنها از طبیعت فاصله دارد بلکه از سایر ساختمان‌های اطرافش نیز مجزا بوده و حالت منزوی دارند. وقتی بوئا روی یک پروژه شهری کار می‌کند تأکید بسزایی بر تقویت کردن بافت شهری آن دارد.

– نقی زاده، محمد. تحلیل و طراحی فضای شهری (مبانی، تعاریف، معیارها و شیوه‌ها)، انتشارات پژوهشکده فرهنگ و هنر جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۹

نوشتار حاضر طی چهار فصل ارائه شده است: فصل اول با عنوان مقدمات، تعاریف و کلیات، به موضوعاتی چون ریشه‌ها و مبانی فکری و فرهنگی برخی از تعابیر و اصطلاحات، فضای شهری و تعابیر مرتبط و گروه‌های تحلیل‌گر فضای شهری می‌پردازد؛ که آشنایی با آنها، برای دخول در بحث ضرورت دارد. فصل دوم که ویژگی‌های اصلی و مصادیق فضای شهری نامیده شده است، سعی بر آن دارد تا ضمن ارائه‌ی تعریفی همه‌جانبه و جامع از فضای شهری، جزئیات و عناصر متشکله‌ی آن را تعریف و تبیین نموده و نهایتاً به معرفی برخی مصادیق اصلی فضای شهری، در شهرهای ایرانی بپردازد. در فصل سوم با عنوان شیوه‌های تحلیل فضای شهری انواع شیوه‌های تحلیل فضای شهری معرفی شده‌اند. برای هر شیوه از تحلیل نیز، ضمن معرفی شیوه و جایگاه و اهمیت آن، بسته به موضوع، معیارهایی معرفی شده‌اند. در فصل چهارم که عنوان عوامل و علل پیدایش، دوام و بقای فضای شهری برای آن برگزیده شده است، موضوعاتی عام در مورد فضای شهری و به ویژه درباره‌ی علل پیدایش و دوام و بقای آن مطرح شده است. در پایان نیز سعی در جمع‌بندی موضوعات مطرح‌شده، به عنوان نتیجه‌گیری بوده است.

– توسلی، محمود. طراحی شهری هنر نوکردن ساختار شهر، تهران، ۱۳۸۹

کتاب چگونگی به کار بستن اصول و روش‌های طراحی شهری را در عمل بیان می‌کند. برای این منظور، ضمن بسط و تکمیل پژوهش نخستین اصول و روش‌ها، گزیده‌هایی نیز به صورت مطالعات موردی از پژوهش‌های دیگری که بعد از اصول و روش‌ها طی سال‌های گذشته صورت گرفته، آورده شده است. کتاب در سه بخش ارائه شده است: بخش اول: ساختار شهر تاریخی: مسئله طراحی، ساختار بخش درونی و مسئله طراحی شهری، ساختار بخش میانی، بخش بیرونی و طراحی شهری، مسئله بلوک‌های شهری. بخش دوم: نو کردن ساختار شهر: معانی و مفاهیم، اصول شکل دهنده فضاهای شهری. بخش سوم: مطالعات موردی: مطالعه موردی ۱، طراحی واحد همسایگی، مطالعه موردی ۲، طراحی شهری خیابان محلی در بخش تاریخی یزد، مطالعه موردی ۳، طراحی شهری در بخش مرکزی تهران، میدان حسن آباد، مطالعه موردی ۴، طراحی شهری خیابان کارگر، تهران. نویسنده با اشاره به این نکته که در مطالعات گذشته طرح تقسیم‌بندی کالبدی شهرهای تاریخی ایران شامل بخش‌های درونی و میانی ترسیم گردیده، می‌افزاید که در مطالعه‌ی حاضر این بخش‌ها مبتنی بر جنبه‌ی ریخت‌شناسی شهری مورد بررسی قرار گرفته است. حال آنکه بررسی‌های انجام شده عمدتاً در شهرهای اقلیم گرم و خشک متمرکز بوده است. نویسنده با عنوان معانی و مفاهیم، ساخت شهر، فضای شهری، میدان و خیابان، همچنین قواعد و معیارهای طراحی شهری را معرفی و سپس تحت زیر فصل اصول شکل‌دهنده‌ی

فضاهای شهری، به شیوه‌ای روان و شیوا هر یک از اصول را شرح و بسط می‌دهد و با آوردن مثال‌هایی مطلب را روشن‌تر می‌سازد. وی چهار مطالعه‌ی موردی ارائه می‌دهد که همگی از تجربیات گذشته‌ی خود با همکاری سایرین بوده و پیش‌تر نیز به عناوین گوناگون و در سایر کتاب‌هایش با این نمونه‌ها برخورد کرده‌ایم. این مطالعات شامل طراحی واحد همسایگی، طراحی شهری خیابان محلی در بخش تاریخی یزد، طراحی شهری در بخش مرکزی تهران، میدان حسن آباد، و طراحی شهری خیابان کارگر تهران می‌باشد. وی در نهایت به پنج گام اساسی که می‌تواند راه را برای تدوین راهنمای موثر طراحی شهری و نوکردن ساختار شهر فراهم کند، اشاره می‌کند که عبارتند از: صراحت در سیاست زمین شهری، تغییر نگاه به برنامه ریزی و طراحی شهری، مشارکت مردمی، اجتماعی کردن ساختار شهر سنتی، ارتقا مهارت‌های طراحی..

– بمانیان، محمد رضا و هادی محمودی نژاد. امنیت و طراحی شهری، انتشارات هله، طحان، ۱۳۸۹

فصل اول به مفهوم امنیت در ابعاد مختلف تکوینی، ذهنی و عینی، روان شناختی، رفاهی و کارکردی (امنیت اجتماعی، امنیت اقتصادی، امنیت سیاسی، امنیت دینی، امنیت ملی، امنیت محیطی) اشاره دارد. این فصل هم‌چنین مفاهیم وابسته به امنیت از جمله محریمیت و درونگرایی را مورد بررسی قرار می‌دهد و به امنیت انسانی و امنیت روانی و مفاهیم آن می‌پردازد. فصل دوم با عنوان، امنیت از دیدگاه اسلام ابتدا به ارزش و جایگاه والای امنیت در اسلام می‌پردازد. در ادامه مصادیق امنیت در اسلام مطرح می‌شود. سپس امنیت و حیات طیبه در اسلام مورد بررسی قرار می‌گیرد، در این میان به نام‌هایی از بهشت برین که مکان‌های امن و دارای سلام هستند، از جمله دارالسلام و جنات عدن اشاره می‌شود. در نهایت موضوع امنیت از دیدگاه اسلام در ابعاد مختلف از جمله امنیت معنوی، امنیت فردی و اجتماعی، امنیت سیاسی و نظامی، امنیت اقتصادی و امنیت حقوقی و قضایی مورد بررسی قرار می‌گیرد و آیات مختلف مرتبط با این موضوع‌ها بیان می‌شود. فصل سوم، امنیت را از دیدگاه ولایت مورد بررسی قرار می‌دهد و اهمیت آن را از این دیدگاه مطرح می‌سازد. سپس ابعاد و انواع امنیت را از دیدگاه ولایت بیان می‌کند. آن‌گاه به پیشینه امنیت در نظام اسلامی اشاره و در نهایت رابطه‌ی امنیت و نظام اسلامی به تفصیل مورد بررسی قرار می‌گیرد. فصل چهارم ابتدا به مفاهیم کلی امنیت شهری می‌پردازد و به اهمیت آن در طول تاریخ اشاره می‌کند و از آن به عنوان مهم‌ترین عامل در شکل‌گیری شهرها در طول تاریخ نام می‌برد. سپس تحت عنوان امنیت به مثابه یک نیاز طبیعی به بیان نظریه آبراهام مازلو می‌پردازد که در این نظریه امنیت بعد از نیازهای زیستی به عنوان مهم‌ترین نیازهای انسانی به شمار رفته و در پله‌ی دوم قرار گرفته است.

نویسندگان در ادامه به ارائه‌ی اسناد جهانی امنیت شهری می‌پردازند. در این بخش در ابتدا اسناد مرتبط به جامعه امن و سالم در شهر آدلاید مورد بررسی قرار می‌گیرد و بعد از آن منشور

جهانی حقوق شهروندی ارائه می‌گردد. سپس مسئله امنیت روانی شهری مطرح می‌شود و ابعاد آن روشن می‌گردد. فصل پنجم امنیت کالبدی در رویکرد CPTED مطرح می‌شود. در گام بعدی پیشینه‌ی رویکرد CPTED از دهه‌ی ۱۹۶۰ که کتاب خانم جین جیکوبس به نام "مرگ و زندگی در شهرهای آمریکایی" نوشته شد و در آن نیاز به وجود خیابان‌های ایمن در شهر مطرح گردید، مورد بررسی قرار می‌گیرد. نویسندگان به ارائه‌ی اصول رویکرد CPTED می‌پردازند که شامل تقویت قلمروهای طبیعی، کنترل دسترسی، نظارت طبیعی، حمایت از فعالیت‌های اجتماعی، تعمیر و نگهداری می‌باشد. سپس استراتژی‌های این رویکرد بیان شده و نقش شهرداری و ارگان‌های وابسته مطرح گردیده است. در بخش چاره‌جویی به ارائه راهکارهای اجرایی و راهبردی پرداخته شده است. راهکارهای اجرایی شامل تقویت قلمروهای طبیعی، کنترل دسترسی، نظارت طبیعی، حمایت از فعالیت‌های اجتماعی، تعمیر و نگهداری می‌شود و راهکارهای راهبردی شامل، مساجد محله، یگانه پایگاه‌های همبستگی و نظارت اجتماعی، شوراهای همیاری محله، نهادها، ارگان‌ها و سازمان‌های غیر دولتی و خصوصی، پایگاه‌های مقاومت بسیج مردمی، آموزش معماری و شهرسازی، مقررات ملی ساختمان، روند طراحی شهری و معماری، شهرداری‌ها و حکومت‌های محلی، می‌باشد.

کارمونا، متو و همکاران. ارزش طراحی شهری رویکردی اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی به طراحی شهری، ترجمه‌ی رضا بصیری مؤدهی، حمیده فره‌مندیان، ۱۳۸۹

کتاب، تلاشی در مسیر تبیین ارزش اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی طراحی شهری است که به سفارش کمیسیون معماری و محیط مصنوع، و وزارت محیط، حمل و نقل و مناطق و به وسیله‌ی دانشکده شهرسازی بارلت تهیه شده است. در این پژوهش با تحلیل چند توسعه‌ی تجاری برگزیده در انگلستان، مزیت‌های ناشی از طراحی شهری مطلوب بیان می‌شود. کتاب با گذری بر ادبیات و مبانی نظری موضوع و ذکر موارد مطالعاتی از پروژه‌ها و ساخت و سازهای تجاری، در پی سنجش این نظریه و جست و جوی پاسخی برای نحوه ارتقا ارزش و آزادسازی آن از طریق طراحی شهری مطلوب است. این پژوهش بر این باور است که اگر طراحی شهری به گونه‌ای مناسب و درخور صورت گیرد، با افزایش ماندگاری اقتصادی و نیز از طریق دستیابی به مزایای اجتماعی و زیست‌محیطی، ارزش افزوده را به دنبال خواهد داشت. نویسندگان علاوه بر معرفی مزیت‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی ناشی از طراحی شهری مطلوب، موانع موجود در راه دستیابی به این مزایا را شناسایی می‌کنند، به‌خصوص آن دسته از موانع که جزء جدانشدنی الگوهای موجود سرمایه‌گذاری و توسعه هستند. با این حال، ذی‌نفعان اصلی از جمله سرمایه‌گذاران و ساکنان و متصرفان فضاها و ابنیه برای طراحی شهری و سود اقتصادی

ناشی از آن، اهمیت و ارزش زیادی قائل هستند. بررسی کتاب نشان می‌دهد که طراحی شهری بدون کیفیت، لزوماً نتیجه‌ی فقدان یک تصمیم عملی برای سرمایه‌گذاری یا کمبود زمان یا عدم تلاش کافی در جهت تولید یک محصول با کیفیت، نیست. تمام توسعه‌ها و ساخت و سازهایی که به عنوان موارد مطالعاتی این پژوهش در نظر گرفته شدند، به نوبه خود از طراحی دقیق برخوردار بوده و محصولات آنها نیز تبحر و مهارت اجرایی خاصی داشت. تحقیق حاضر شماری از یافته‌هایی را که ممکن است در عمل بر تحقق طراحی شهری مطلوب، اثرگذار باشند را نیز ارائه می‌کند. هدف این پژوهش شناسایی و اندازه‌گیری ارزش افزوده طراحی شهری مطلوب تا حد ممکن، و نیز تبیین مزایای منتج از طراحی مناسب فضاهای شهری است. پژوهش حاضر با قطعیت چنین نتیجه گرفته است که طراحی شهری مطلوب، ارزش افزوده اقتصادی را به شکل ارتقا ارزش پولی، افزایش ارزش مبادله‌ای دارایی‌ها (املاک و مستغلات) و افزایش دوره عمر پروژه‌ها در پی دارد. به نظر مولفین تحقیق حاضر، قطعی و نهایی نیست. این مطالعه به شش محیط اغلب اداری در سه بازار منطقه‌ای محدود بوده، بنابراین به این تحقیق می‌توان به عنوان گامی آغازین برای شفاف‌سازی و تبیین رابطه میان طراحی شهری و ارزش نگاه کرد که سهمی مهم در تحقیقات آتی خواهد داشت. به نظر مولفان سه خط مشی تحقیقاتی خاص وجود دارد که پژوهش‌های آینده برای موفقیت باید از آنها استفاده کند: مطالعه‌ی کمی ارزش اقتصادی طراحی شهری، سنجش تطبیقی سازگارهای سیاست‌گذاری مرتبط با تحقق طراحی شهری مطلوب، و شیوه‌های ممکن برای سنجش ارزش افزوده ناشی از توسعه‌ها و ساخت و سازهای جدید.

دانشفر، احسان و مرتضی صدیق. مفاهیم پایه طراحی شهری، انتشارات مهر ایمن، ۱۳۸۹

در کتاب حاضر طراحی شهری این گونه تعریف می‌شود: فعالیت میان رشته‌ای شکل دادن و اداره‌ی محیط‌های شهری که به هر دو فرآیند این شکل‌دهی و فضاهایی که به کمک آن شکل می‌گیرند، علاقه‌مند است. طراحان شهری با ترکیب ملاحظات فنی، اجتماعی و بیانی، از هر دو ابزار ارتباطی بصری و کلامی استفاده کرده، و در تمامی مقیاس‌های پیوسته اجتماعی مکانی شهری دخیل می‌شوند. طراحی شهری بخشی از فرآیند تولید فضا است. درک این فرآیند به مثابه فرآیندی اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است. محتوای طراحی شهری گسترده است. هدف کتاب آن است که با ارائه کردن تعاریفی از طراحی شهری دانشجویان را با حرفه‌ی طراحی شهری و چگونگی زدن کروکی‌ها، اسکیس‌ها بیشتر آشنا کند. در کتاب طراحی شهری به عنوان رشته یا حرفه‌ی تخصصی و هم‌چنین علمی معرفی شده و دلایلی برای آن آورده می‌شود. مولفان با بیان اینکه طراحی شهری رشته‌ای گسترده است، همراه با پیچیدگی خاصی برای پاسخ دادن به نیازهای انسان‌های عصر گذشته به عنوان محصولی جدید در زمان پست مدرن‌ها وارد عرصه زندگی شده است. طراحی شهری به عنوان یک حرفه‌ی نوظهور دارای دو فرآیند و محصول است که هر دوی آنها

مهم بوده و در واقع مکمل یکدیگرند. در این کتاب تلاش می‌شود نحوه‌ی مناسب مطالعه و شناخت و تجزیه و تحلیل و طراحی انواع فضاهای شهری با ابزارهایی مانند کروکی و اسکیس آموزش داده شود. کتاب در دو بخش ارائه شده است: آشنایی با حرفه‌ی طراحی شهری، طراحی شهر و فضاهای شهری همراه با انواع کروکی‌ها و اسکیس‌ها.

– آسیایی، محمد و پرویز آسیایی. میادین شهری :

از معنا و مفهوم تا واقعیت آن در شهرهای ایران، نشر

طحان، هله، ۱۳۸۹

در کتاب با مطالعه‌ی ساختار فیزیکی و فضایی میدان‌های شهری، سعی شده است تا مفاهیم و شناخت اصول طراحی میدان‌های شهری بیان و خصوصیات کالبدی - فضایی میدان‌ها مطرح شود. میدان‌های شهری جزء مهم‌ترین فضاهای شهری هستند که بهسازی آنها نقش موثری در ارتقای کیفیت فضاهای عمومی شهر دارد. این فضاها از دیرباز تاکنون بستر کالبدی تعاملات اجتماعی مردم بوده است. به رغم همه‌ی تغییراتی که در طول زمان و در نتیجه‌ی عوامل گوناگون رخ داده، از میل و رغبت شهروندان در جهت استفاده از وجود این فضاها، کاسته نشده است.

– اردشیری، مهیار و غلامحسین معاریان. هویت

شهری شیراز، نوید شیراز، ۱۳۸۹

در کتاب حاضر، گزارشی تاریخی - فرهنگی، پیرامون هویت شهری شیراز ارائه شده است. چشمگیرترین عنصر شکل‌دهنده به تصویر ذهنی شهر شیراز، ساختار فضای طبیعی آن است. علاوه بر آن گره و نشانه‌هایی که در بافت‌های میانه و مناطق مرکزی شهر متمرکز شده از نقطه نظر هویتی و سیمایی دارای ضعف شدید است که باید به سرعت در راستای هویت‌بخشی ترمیم شود. یکی از نکات مشترک در توصیه‌ی کیفیت فضاهای شهری شیراز، وجود باغچه‌های حاشیه‌ای خیابانی، وجود فضای سبز، تعدادی باغ تاریخی در نقاط مختلف شهر و... است. این سرسبزی سبب آن بوده که به شهر شیراز، لقب شهر سبز و گل و بلبل اطلاق شود. در کتاب از تصاویر دیدنی شهر شیراز در جهت تبیین موضوع استفاده شده است.

– سالوادوری، رنزو. رم: راهنمای معماری و

شهرسازی، ترجمه‌ی سیامک پناهی، موسسه انتشارات

قاضی، ۱۳۸۹

بررسی و تحلیل شهر رم به لحاظ برنامه‌ریزی شهری و دیدگاه معماری، کار بسیار دشواری است. رم از چهار شهر که هر یک بر روی دیگری ساخته شده‌اند، تشکیل شده است و هر کدام نیز نقش عمده‌ای در رهبری بخشی از اروپا بر عهده داشته‌اند. از جمله رم باستان، شهر قرون وسطایی، شهر رنسانس، باروک، و شهر جدید که بعد از ۱۸۷۱ م ساخته شد، زمانی که رم پایتخت ایتالیا شد. کتاب برای آشنایی مخاطب با معماری و شهرسازی رم با این مباحث ارائه شده است: معماری عصر باستان، رم در عصر مسیحیت و دوره‌ی امپراطوری متأخر و عصر قرون وسطی، رنسانس و مانیه ریسم قرن ۱۵ و ۱۶

، باروک قرن ۱۷، قرن ۱۸ و ۱۹، از روکوکو تا نئوکلاسی سیزم و پایتخت ایتالیا.

– هال، ا.سی. دگرگونی شهر با رویکردی پیشگیرانه

به طراحی شهری، ترجمه دکتر منوچهر طیبیان، انتشارات

دانشگاه تهران، ۱۳۸۹

کتاب در دو بخش ارائه شده است. بخش اول با عنوان رویکردی پیشگیرانه در ماهیت به رویکرد فعال پیشنهادی می‌پردازد. فصل نخست این بخش تغییراتی که در ساختار سازمانی و فرهنگی مورد نیاز است را تعیین می‌کند. در فصل دوم این مسئله مورد توجه قرار می‌گیرد که چگونه طراحی شهری می‌تواند و باید با سیاست‌گذاری فضایی گسترده‌تر تلفیق شود. در فصل سوم دستورالعمل‌های تجویزی فیزیکی و چکیده و طرح‌های جامع معرفی شده و فصل چهارم نیز با مثال‌هایی نشان می‌دهد که چگونه استانداردهای بالای طراحی می‌تواند با مباحث فعال و دوسویه حاصل شوند. نویسنده معتقد است که دستیابی به نتایج طراحی شهری، فعالیت جمعی است و اگر در مواردی جایگاهی به منظور طرح‌های تفصیلی (با جزئیات) برای پهنه‌های بزرگ توسط افراد یا گروه‌های کوچک فراهم می‌شود، این موضوع به ندرت پیش می‌آید. این فرآیند نه تنها عملی جمعی که فزاینده نیز است. طراح شهری برای رسیدن به موفقیت باید این حقیقت را بپذیرد که طراحی در فرآیند مداوم کنترل واقع شده است. بخش کنترل برنامه‌ریزی نیز باید به طور متقابل ذات خلاق فرآیند طراحی شهری را درک کند و بپذیرد. بخش دوم کتاب با عنوان اصول و پیامدها، در سه فصل تحت عناوین دستیابی به مسکن با کیفیت، پیگیری نوزایی شهری؛ چالش‌ها و فرصت‌ها، زندگی در مرکز ارائه شده است. در واقع نحوه‌ی به کارگیری رویکرد فعال را در چلیمز فورد نشان می‌دهد و مثال‌هایی از آن چه در روی زمین تحقق پیدا کرد، را بیان می‌کند. تجربه‌ی چلیمز در بخش دوم کتاب، نشان می‌دهد که سازندگان و سازندگان بالقوه با این مقدار از جزئیات طراحی که نسبت به پیشنهادهایشان درخواست شده بود، واکنش مثبت داشته‌اند. نویسنده از رویکردی فعال به طراحی شهری حمایت کرده است که به معنی متعهد بودن به طراحی، درک و احساس فرصت‌ها، تجسم نتایج و ارتباط دادن اهداف طراحی به یکدیگر است.

– نقی زاده، محمد. شهر آرمانی اسلام یا فضای حیات

طیبه، نشر شهر، ۱۳۹۰

در جهت پروراندن این نظریه که امکان تعریف الگو و مبانی و ارکان و صفات و اصول شهر آرمانی اسلام (که آن را فضای حیات طیبه می‌نامیم) از کلام الهی قابل استنتاج است و اثبات آن، موضوعات مرتبط در فصول هفت‌گانه‌ی زیر مطرح خواهند شد. فصل اول: این فصل به ذکر برخی مقدمات، کلیات و تعاریف که آشنایی با آنها برای تبیین نظریه ضرورت دارد، پرداخته است. فصل دوم: این فصل به تبیین مبانی اسلامی برای شهر اسلامی و فضای حیات طیب می‌پردازد. این مبانی همان مبانی‌ای هستند که برای خود اسلام نیز به عنوان مبانی ایفای نقش می‌کنند؛ و اصلی‌ترین آنها عبارتند از: توحید و عدل. فصل

سوم: در این فصل به ارکانی اشاره می‌شود که بدون هر یک از آنها ظهور شهر اصیل اسلامی منتفی است. این ارکان در عالی‌ترین صورت خود عبارتند از: انسان کامل (که در مراحل پایین‌تر، مومن و مسلمان است)؛ ارتباطات (مشمول بر قوانین و اخلاق و رفتارهای متکی بر تعالیم اسلام؛ و کالبد که بر پایه‌ی اصول اسلامی شکل گرفته‌اند. فصل چهارم: فصل چهارم به توضیح و معرفی الگوی شهر اسلامی که از کلام الهی اخذ شده است، می‌پردازد. این الگو ام‌القری (مکه مکرمه) است که اصلی‌ترین ویژگی‌های آن که، در واقع، پاسخگو و تأمین‌کننده‌ی نیازهای ساحت‌های سه‌گانه‌ی فیزیولوژیکی، روانی و معنوی انسان است در دعاهای حضر ابراهیم(ع) برای مکه نهفته‌اند. فصل پنجم: این فصل به صفاتی برای شهر اسلامی می‌پردازد، که صفات هستی (فعلی الهی) هستند؛ و مأخوذ از اصول و بایدها و نبایدهایی هستند که تعالیم عالی‌ی اسلام برای مشی انسان در زمین و فعالیت و تولید آثار تعریف نموده است. فصل ششم: این فصل مجموعه‌ای از اصول و راهبردهایی است که ملحوظ داشتن آنها (در حد توان) برای تجلی کالبدی بخشیدن به شهر اسلامی و ظهور فضای حیات طیب لازم‌الرعایه‌اند. فصل هفتم: به توضیح بیشتر نظریه و برخی پیشنهادات اجمالی اختصاص دارد.

– بحرینی، حسین. تحلیل فضاهای شهری در رابطه با الگوهای رفتاری استفاده‌کنندگان و ضوابطی برای

طراحی، دانشگاه تهران، ۱۳۹۰

در این کتاب فضاهای شهری در رابطه با رفتارهای استفاده‌کنندگان از آن فضاها بررسی می‌گردد. ماهیت و چگونگی فعالیت‌هایی که در فضاهای شهری صورت می‌گیرند به طور کلی با دو عامل عمده و اساسی نسبت دارند: عامل فرهنگ و عامل محیط (یا خصوصیات فضایی - کالبدی). لیکن نحوه و میزان تأثیر این دو بر نحوه‌ی وقوع فعالیت‌ها که همان رفتارها یا به عبارت صحیح‌تر الگوهای رفتاری باید باشد، یکسان نیست.

در حالی که هرگونه امکان تغییر در فرهنگ یا در الگوهای رفتاری به صورت مستقیم و در کوتاه مدت وجود ندارد، لیکن می‌توان با استفاده از طراحی، فعالیت‌های مناسب را حمایت و فعالیت‌های نامناسب را تجدید نمود. براین اساس می‌توان در طراحی خیابان‌ها با استفاده از عوامل و عناصر فضایی، کالبدی و ادراکی مناسب فضاهایی به وجود آورد که انجام فعالیت‌های مطلوب را تسهیل و از انجام فعالیت‌های نامطلوب ممانعت به عمل آورد. این کتاب در زمره‌ی اولین تحقیق‌ها در خصوص مشکلات طراحی شهری خیابان‌ها و معابر سال‌های ۶۴-۶۵ از بسیاری جهات قابل تقدیر می‌باشد. معرفی سابقه‌ی پژوهش‌های مرتبط و روش تحقیق به صورت مبسوط کمک شایان توجهی به دانشجویان به عنوان مخاطبان اصلی کتاب می‌نماید. تحقیق در راستای هدف اصلی خود، رفتارهای استفاده‌کنندگان از فضا را برداشت و نقاط مشکل‌دار و دلیل مشکلات را شناسایی می‌کند. در نهایت فرضیه اثبات و براساس تحقیق، ضوابط و دستورالعمل‌های طراحی ارائه و برای هر فضا چند گزینه طراحی پیشنهاد می‌شود. اما طراحی هر فضا تنها براساس استخراج رفتار استفاده‌کنندگان از فضا

مقدور نیست و با مطالعه‌ی صرف فعالیت‌ها به طراحی نمی‌توان رسید. فاکتورها متعددی در طراحی یک فضا مؤثرند که تحقیق به یکی از این عوامل می‌پردازد. طراحی شهری تنها بر روی پلان و به صورت محدوده‌ای و منفک از محیط اطراف طراحی موفق نمی‌باشد. در صورتی که طراحی براساس استفاده از اسناد و مدارک دیگر صورت گرفته در خارج از محدوده طرح بوده و در کتاب ذکر نشده است.

– نقی زاده، محمد. فضاهای باز شهری، انتشارات

سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، ۱۳۹۰

با عنایت به تنوع فضاهای باز شهری، گستردگی موضوعات مربوط به این فضاها، کمبود (یا حتی فقدان) مبانی و ادبیات ایرانی در این باره و با توجه به مرتبط بودن علم و هنر طراحی و ایجاد و اداره‌ی این فضاها با بسیاری از قلمروهای علمی و فنی و هنری، امکان پرداختن به همه‌ی موضوعات مرتبط در مجال مختصر (کتاب حاضر) مقدور و میسر نیست. در عین حال، مغفول نهادن برخی موضوعات و تمرکز بر توضیح بیشتر بعضی دیگر، بی‌توجهی به کلیت موضوع را در پی دارد. برای نمونه، موضوعات مربوط به زیبایی، ادراک فضا، عناصر طبیعی، آثار معماری و ارتباطشان با فضا و همچنین هر یک از مصادیق آنها از جمله میدان، خیابان، پارک، صحن، باغ و امثالهم، هر کدام فرصت‌های مستویا و مطالعات عمده‌ای را طلب می‌کنند. بنابراین، در این مجال، سعی بر آن است تا (حتی به اجمال) به بسیاری از موضوعات مرتبط به فضاهای باز شهری اشاره شود؛ و مطالعه‌ی جامع و کامل آنها، به مراجع ذی‌ربط و تحقیقات و مطالعات آتی محول شود. به این ترتیب فصول اصلی کتاب که هر کدام پاسخی به سوالات فوق در حد ایجاز و آشنایی هستند، عبارتند از: فصل اول: در چپستی فضا و موضوعات مرتبط، فصل دوم: آشنایی با موضوعات مربوط به زندگی جمعی و فعالیت‌های عمومی، فصل سوم: در چپستی فضاهای باز شهری و مصادیق آنها، فصل چهارم: در اهمیت فضاهای باز شهری و عملکرد آنها، فصل پنجم: فضاهای باز شهری و تجارب شهرسازی، فصل ششم: ویژگی‌های فضای شهری مطلوب

– شوی، فرانسوا. شهرسازی: واقعیات و تخیلات،

ترجمه‌ی محسن حبیبی، دانشگاه تهران، ۱۳۹۰

نویسنده با بررسی موشکافانه و انتخاب متون خاص مربوط به شهر و شهرسازی ۳۷ نویسنده از فوریه تا رایت، از کابه تا جیکوب، از راسکین تا اگراتاکیس سعی بر آن داشته که گذار از فلسفه و حکمت نظری به حکمت عملی و برون‌افکنی را روشن سازد. اهمیت کار وی در آن است که متونی را استخراج نموده که به سادگی در دسترس نبوده و در بعضی موارد غیرقابل دسترس بوده‌اند. او با فراهم کردن این مجموعه بر آن بوده است تا چگونگی گذار از تخیل به واقعیت را در فاصله‌ای ۱۵۰ ساله ترسیم کند و این نکته را خاطر نشان سازد که شهرسازی چون همیشه آمیخته‌ای است از واقع و موهوم، از تخیل و واقعیت. کتاب در ده فصل تدوین شده است: پیش شهرسازی ترقی‌گرا، شهرسازی فرهنگ‌گرا، شهرسازی طبیعت‌گرا، سرزمین فن، شهر انسان، فلسفه شهر، پیوست: اصطلاحات و معانی استفاده شده در متن.